

Filozofie, ekonomie, politologie, sociologie, psychologie, historiografie

MARATHON

1/2017

Číslo 142

**Teoretický časopis věnovaný otázkám postavení
člověka ve světě, ve společnosti, v současném dění**

Obsah

1. Úvodní poznámka	2
2. Hlavní materiály.....	4
Bezpečnostní a ekonomické aspekty migrace v kontextu krize duchovních hodnot (Jaroslav Šetek)	4
3. Aktuální témata.....	14
Vstanou noví Fidelové? (Pavel Sirůček)	14
Problémy parlamentní demokracie (Jan Zeman)	19
Několik poznámek programům politických stran (Radim Valenčík).....	24
4. Podklad k monografii	30
Motivace a hodnotové orientace lidí (František Zich, Radim Valenčík)	30

MARATHON

Internet: <http://www.valencik.cz/marathon>

Vydává:

Radim Valenčík

**jménem Otevřené společnosti příznivců
časopisu MARATHON**

Vychází od listopadu 1996

Registrační značka: MK ČR 7785

ISSN 1211-8591

Redigují:

Vladimír Prorok

e-mail: prorok@vse.cz

Pavel Sirůček

e-mail: sirucek@vse.cz

Radim Valenčík (224933149)

e-mail: valencik@seznam.cz

Redakce a administrace:

Radim Valenčík, Ostrovní 16

110 00 Praha 1

MARATHON is a bi-monthly Internet magazine founded in Prague at the end of 1996. Its aim is to help to clarify, from central and east European perspective, the reasons of present entanglement of the world developments, and participate in the search for prospective solutions.

About 30 authors contribute to the magazine on a regular basis and more write for it occasionally. So far MARATHON has been published in Czech with occasional documentation annexes in English or German. English summaries of articles are envisaged based on specific interests of readers.

Themes most often treated in the magazine include human capital, investments in education and other forms of human capital, nature and consequences of globalization, new approaches in economic theory (an attempt for synthesis of seemingly disparate concepts of K. Marx, J. Schumpeter, M. Friedman, G. Becker and R. Reich with regard to role played by innovations and the search for new space for economic growth), etc. Several specific projects of human capital investments have been developed on the basis of concepts analyzed in MARATHON.

The magazine can be accessed at www.valencik.cz

E-mail contact: valencik@seznam.cz

Do rukou se vám dostává časopis Marathon 1/2017. Jako obvykle, nejdřív některá základní sdělení:

- Časopis je dostupný prostřednictvím sítě INTERNET na www.valencik.cz
- Časopis vychází jednou za dva měsíce, vždy 15. dne prvního z dvojice měsíců, které jsou po sobě. Nejbližší řádné číslo (02/2017) bude vydáno a objeví se na Internetu 15. března 2017.
- Rozsah časopisu je 40 stran tohoto formátu, což odpovídá přibližně 120 stranám standardního formátu.
- Příspěvky, případně připomínky a náměty, vzkazy redakci apod. lze rovněž zasílat na e-mailovou adresu: valencik@seznam.cz.

- V srpnu 1997 byl Marathon registrován ministerstvem kultury ČR

1. Úvodní poznámka

První letošní číslo se vyznačuje tím, že reaguje na aktuální dění. Dominuje mu netradičně pojaté pojednání Jaroslava Šetka „Bezpečnostní a ekonomické aspekty migrace v kontextu krize duchovních hodnot“, které patří mezi jednu z nejkomplexnějších analýz migrační problematiky.

Tři články reagující na aktuální dění v oblasti politiky jsme zařadili do samostatné části. Jejich autory je Pavel Sirůček, Jan Zeman a Radim Valenčík.

Jako samostatnou část jsme zařadili i pracovní verzi jedné z kapitol připravované monografie „*Ekonomický základ odvětví produktivních služeb a zahájení komplexních reforem*“, která vzešla z námětů v rámci přípravné diskuse a vlastního průběhu 19. ročníku vědecké konference Lidský kapitál a investice do vzdělání.

Informaci o této konferenci zařazujeme do této úvodní poznámky

Informace o průběhu 19. ročníku vědecké konference Lidský kapitál a investice do vzdělání

Radim Valenčík

Dne 24. a 25. listopadu proběhl v prostorách Kongresového centra VŠFS 19. ročník vědecké konference **Lidský kapitál a investice do vzdělání**.

Zúčastnilo se ho 40 odborníků, většina z VŠFS. Z toho 6 profesorů (3 vystoupili) a 2 docenti (2 vystoupili).

Celkem první den vystoupil 15 vystupujících (3 z jiných institucí než VŠFS).

Nejvíce byly diskutovány příspěvky F. Zicha, V. Čecháka, J. Vostatka, R. Valenčíka, V. Pavláta, J. Mertla, D. Byčánkové, L. Knihové.

Na workshopu k problematice odstartování nezbytných reforem byla předmětem diskuse zejména problematika tzv. plně zásluhové a plně uzavřené postgraduální nadstavby současného průběžného systému penzijního pojištění jako ekonomický základ rozvoje odvětví produktivních služeb. Jednání přineslo řadu cenných podnětů i korekcí, které byly následně využity na další významné akci – pracovní konferenci na téma: **Důchodová reforma - jak dál?**, kterou pořádala Odborné komise pro důchodovou reformu. (Měl jsem příležitost vystoupit v jednom z panelů a na základě odborného sdělení, které jsem přednesl, jsem byl požádán o dodání příspěvku do sborníku z této akce.)

Podrobněji se vrátím ke dvěma momentům, které považuji za důležité:

1. Podnětná diskuse proběhla hned k prvnímu vystoupení F. Zicha, které bylo věnováno hodnotovým aspektům lidského kapitálu. Do popředí se dostala otázka: Je nutné **ekonomický** pohled na lidský kapitál doplnit o **exogenní sociologický** pohled na lidské hodnoty, nebo dobrá **ekonomická teorie v sobě obsahu dostatečná endogenní teoretická východiska** pro adekvátní pojetí hodnotových orientací, v jejichž **konkretizaci jí napomáhá i sociologie**. Z mého hlediska platí druhé: **Dobrá ekonomie** chápe problém **hodnotových orientací** jako problém **plného využití investičních příležitostí spojených s rozvojem, uchováním a uplatňováním lidských schopností** (zde se ekonomický i etický pohled vzájemně podporují, nerozcházejí se). **Ekonomickou podmínkou** toho je vytvoření **rovných příležitostí** (jako jeden ze základních atributů ekonomického systému). **Individuální hodnotovou orientací** je pak snaha o plné využití vlastních investičních příležitostí spojených s rozvojem, uchováním a uplatňováním lidských schopností, **společenskou hodnotovou orientací** člověka je pak jeho snaha o to, aby ekonomický systém co nejvíce vytvářel rovnost příležitostí pro rozvoj, uchováním a uplatňování schopností všech ostatních lidí (každého jednotlivce), tj. aby v něm byla minimalizována role bariér či diskriminací pro rozvoj, uchováním a uplatňování lidských schopností.

2. Jednou z hlavních otázek konference a následného workshopu byla otázka reálnosti využití **zavedení plně zásluhové a plně uzavřené postgraduální nadstavby současného průběžného systému penzijního pojištění jako ekonomického základu rozvoje odvětví produktivních služeb a tím i odstartování komplexních reforem ke změně charakteru ekonomiky**. Velmi podrobné prodiskutování konkrétních otázek pak umožnilo zdařilé vystoupení na pracovní konferenci na téma: Důchodová reforma - jak dál?, kterou pořádala Odborné komise pro důchodovou reformu. Zde uvedu jen jednu z myšlenek, které uvedené akci oslovily odbornou veřejnost. Existuje názor (obava), že prodloužení doby produktivního uplatnění starších lidí, ke kterému postgraduální nadstavba penzijního systému motivuje, může být na úkor uplatnění mladších lidí. To je ovšem velmi mylná představa, která vyplývá z nedostatku konkrétních zkušeností, pokud jde o to, co tvoří **hlavní zdroje inovačního potenciálu společnosti**. Tímto zdrojem a současně i oporou je **týmová práce**. Při týmové práci je naprosto zásadní otázkou **mezigenerační spolupráce, mezigenerační komplementarita a mezigenerační přenos poznatků provázaných ze zkušeností**. Kvalitní týmy vytvářející hlavní část inovačního potenciálu společnosti jsou **tří až čtyřgenerační** (přičemž se pochopitelně role starších členů týmu mění, přecházejí z vůdčích pozic do poradenských pozic a působí v týmech ve více "rozvolněném" režimu. Pro uchování a rozvoj inovačního potenciálu země má podpora týmovosti (které v současné době naše univerzity, jako hlavní producenti lidského kapitálu, věnují zcela nedostatečnou pozornost) má naprosto zásadní význam.

2. Hlavní materiály

Bezpečnostní a ekonomické aspekty migrace v kontextu krize duchovních hodnot

Jaroslav Šetek

Abstract:

The massive migration waves from 2015 to the European region with the manifestation of the humanitarian crisis and bring competition lifestyles, increase náboženské deverzity. Traditionally strong Muslim collective identity in the confrontation with Western individualism becomes brittle. This may show a positive effort to integrate on one side. At the same time the economic and social aspects as well as potential security risk. Its essence is based on the reality of growth components activities of organized crime in illegal trafficking when migrating to one side. Some of the excluded groups, sooner or later they may feel threatened and seek in their faith only negation of reality around on the other side. Evidenced by the terrorist manifestations (for example terrorist attacks in 2015 and 2016 in France, Belgium, Germany), which showed the presence of terrorists among migrants.

Keywords: migration, the effects of the crisis of spiritual values, economics and ethics in the context of safety

Abstrakt:

Rozsáhlé migrační vlny od roku 2015 do evropského regionu s projevem humanitární krize přinášejí i konkurenci životních stylů, nárůst náboženské deverzity. Traditionally silná muslimská kolektivní identita se v konfrontaci se západním individualismem stává křehkou. To se může projevit snahou o pozitivní integraci na straně jedné. Zároveň je z ekonomických a sociálních aspektů i potenciální bezpečnostní riziko. Jeho podstata vychází z reality růstu aktivit složek organizovaného zločinu při nelegálním obchodu s lidmi při migraci na straně jedné. Některé vyloučené skupiny se dříve či později mohou cítit ohrožené a hledat ve své víře pouze negaci okolní skutečnosti na straně druhé. Svědčí o tom teroristické útoky (například v roce 2015 a 2016 ve Francii, Belgii a Německu), které poukázaly na přítomnost teroristů mezi migranty.

Klíčová slova: migrace, projevy krize duchovních hodnot, ekonomika a etika v kontextu bezpečnosti

Úvod

Fenomén migrace je projevem několikarozměrné krize duchovních hodnot. V mnoha souvislostech je migrace projevem skupinového zla dosahujícího globálního významu, kam se řadí extrémismus, terorismus a organizovaný zločin. Proto významnými determinaty tohoto krizového projevu jsou ekonomické a bezpečnostní aspekty. Účelem článku je aplikací interdisciplinárního přístupu společensko vědních věd ukázat provázanou ekonomickou a bezpečnostní svousislost v kontextu krize duchovních hodnot na příkladu uprchlické krize.

Provázející zla lidskou společnost lze od nepaměti chápat v trojím významu jako: přírodní jevy a procesy, sociální aktivita v rozporu se životními zájmy a potřebami člověka (jedince, národa i společnosti), morálně psychologické zlo individua. Při pohledu do dějin migrace se vždy projevuje její provázanost na některou z výše uvedených forem zla a od začátku moderního typu společnosti převládají sociální aktivity. Je to důsledkem toho, že s vývojem průmyslu, urbanizací a změnami života začali mít lidé strach také z ekonomických rizik. Industriální typ společnosti tak postupně získal další přívlastek „riziková“, a to nejen z příčiny ekonomických rizik, ale také ekologických, válečných, zločineckých apod.. Projev migrační krize od roku 2015 jednoznačně spočívá v sociálních aktivitách.. K těm se zejména řadí projevy „padlých států“ v regionech Blízkého východu a severní Afriky. Tj. špatná politika a nehumání ekonomika se špatným sociálním systémem, ztráta pocitu bezpečí důsledkem ozbrojených konfliktů prostřednictvím občanských válek, aktivit terorismu apod.

1. Dimenze migrace v kontextu krize duchovních hodnot

Historický pohled umožní hodnotit skupinová zla jako projev krize duchovních hodnot na straně jedné. Zároveň také dává možnost analyzovat a následně hodnotit mechanismy fungování společnosti s odstupem a jistým nadhledem na straně druhé. Společnost ztrácí v dobách krizí ostražitost, ale postupně se mění a zvyká si. Je tomu proto, že se šíří atmosféra strachu. Kvůli jeho redukci „bláhová“ veřejnost vpouští do svých privátních záležitostí stát s jeho regulacemi. Je jisté, že výše regulací, stejně tak i jejich pozitivní a negativní dopady nelze kvantitativně vyčíslit. Jaká tedy nalézt optimální řešení? Odpověď na uvedenou otázku má i patřičná ideologická a náboženská zabarvení. Vždy ale mezi sebou při řešení krize s bezpečnostní problematikou souvisí ekonomické a etické dilema.

Migrace z pohledu krize duchovních hodnot

Datovat počátky krize duchovních hodnot, které se prolínají do všech stránek života ve společenství není jednoduché. Významní filozofové, vědci, náboženští a kulturní činitelé současné doby tvrdí, že soudobá civilizace prožívá krizi duchovního rozměru. Názory na vznik, genezi a příčiny této krize se přitom různí. Podle některých filozofů ochořela evropská civilizace již v antice, a to počínajíc Sókratem, kdy filozofie nastoupila cestu racionalismu. Odklonem od člověka se přestala zajímat o hledání smyslu lidského života, neboť se opustil sofistický postulat, že „člověk je mírou všech věcí“. Bez ohledu na původ vzniku tak byla evropská civilizace zavlečena do slepé uličky dnešní všestranné krize s přívlastky duchovních hodnot či civilizační. K představitelům tohoto názoru se řadil i Friedrich Nietzsche. S průmyslovou revolucí koncem 18. století byl nastartován nový typ společnosti. V tomto čase přišel Immanuel Kant s racionální a monumentální kritikou Boha, kterého nahradil autoritou morálního aktu jako výrazu dobré vůle autonomního člověka¹. Jeho úvahy lze shrnout v ideálu zákonem ovládaného globálního řádu, kde má každý právo na pohostinnost, tzn. aby v prostoru někoho jiného nebylo „nakládáno jako s nepřítelem“.²

Celé století po první průmyslové revoluce se věřilo, že technika je pro člověka jenom dobrodiním. Éra dvacátého století již touto iluzí netrpěla. Svědčí o tom názory některých filozofických myslitelů. Např. podle Jana Patočky byla I. světová válka vyvrcholením první a druhé průmyslové revoluce.³ Podle Martina Heideggera ak panství racionality, techniky a vědy rodí člověka „bezdomového“. Tato bezdomovost spočívá v tom, že se člověku vytrácí původní smysl domova, tj. místo, kde je v komunitě svých blízkých. Tím je zároveň porušena realizace principu subsidiarity při řešení sociálních a ekonomických problémů jedince, který je tímto důsledkem stále více závislý na veřejných zdrojích. V duchu Heideggerova filozofického konceptu je hájena zakořeněnost v domě bytí a připoutanost k půdě.⁴ Tím nalézá původní blízkost bytí proti novodobému duchu vykořeněnosti a „bezdomovectví“ důsledkem migrace, podporované výdobytky konzumního typu západní společnosti. Plně v Heideggerově duchu je představa o etnické identitě podle Jamese Kellase, který definuje nacionalismus a etnické utváření skupin jako „stav bytí nebo sounáležitosti k etnické skupině“.⁵

Proti Heideggerovu konceptu vystupuje kritika Emanuela Lévinase. Podle něho je Heideggerova zaměřenost na bytí nepřijatelná, neboť prosazuje jen individuální svobodu.⁶ Naopak interakce s jinými dodává morální identitu. Pro Lévinasova žáka Jacquese Derrida je imperativ pohostinnosti hlavním principem etiky, podmínkou humanity, jejímž klíčovým aspektem je náboženská tolerance. Zmíněný imperativ pohostinnosti je znakem kulturní vyspělosti neboť, tam, kde poutníka vítají a obdarovávají žije civilizované společenství lidí. Pohostinnost jako přirozená reakce má oporu v monoteistických náboženstvích – židovské, křesťanské i muslimské.

Novodobý člověk chce rozumem zvládnout, usměrňovat a řídit veškeré přírodní a společenské procesy ve svůj prospěch. Zpětnou vazbou však je, že svět původně lidské dimenze se stal technickým, kde se takto pouze uvažuje. Svět člověka se zredukoval na objekty a věci, které mají funkční charakter. Tak se stalo, že současný typ společnosti s přívlastkem např. postindustriální zapomněl na člověka, jehož postavení a vážnost se měří prostřednictvím věcí, jejichž míra vlastnění je mírou vážnosti člověka. V tom spočívá neštěstí přeměny původně lidského světa ve svět profánní: energie, zisku, dobývání, vlastnění, spotřebování, využití, prospěchu - tedy světem účelu. Proto imperativ pohostinnosti je v některých případech značně zneužit do služeb zla, neboť migranti – poutníci jsou v současném netransparentním světě značně nečitelní. Kdo se tedy může skrývat za poutníkem? Určitě tyto skupiny osob – političtí pronásledovaní uprchlíci, ekonomičtí migranti, ale i osoby napojené na organizovaný zločin a terorismus.

Z výše uvedených důvodů si položíme otázku: Jaký je vztah mezi etikou, sociální a ekonomickou dimenzí krize duchovních hodnot? Odpovědět lze i citátem významného českého podnikatele Tomáše Bati, který v roce 1932 po startu nejhluší hospodářské krize v dějinách listva prohlásil: „Příčinou krize je morální bída. Mravní

¹ Immanuel Kant. Kritika praktického rozumu. Český překlad: Jaromír Loužil. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1996, s. 275.

² Tamtéž s. 838 -839.

³ Jan PATOČKA, Kacířské eseje o filosofii dějin. Praha: Academia, 1990, s. 23.

⁴ Martin HEIDEGGER, Bytí a čas. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 97.

⁵ Paul BRASS, Ethnicity and Nationalism: Theory and Copararison, New Delbi, SAGE Publication, 1991, s. 19.

⁶ Tomáš Halík, Vzdáleným nablízku: vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2007, s. 82.

*bída je příčina, hospodářský úpadek je následek“.*⁷ Baťa nevěřil na umělé příčiny krize, protože vinu viděl hlavně uvnitř lidského chování a myšlení.⁸ Společensko-vědní disciplíny zabývající se těmito problémy se jeví jako zcela nezávislé a jenom obtížně spojitelné. Ekonomické a sociální problémy byly řešeny po celá staletí v rámci filosofie, a jsou s etikou neoddělitelně spjaty.⁹

Historické milníky pro dynamiku proudu krize duchovních hodnot

Bez ohledu na to, kde časově a prostorově definovat počátek krize duchovních hodnot, je dle emeritního papeže Benedikta XVI. zcela jisté, že lidstvo nespasí ani pokrok či věda, ani politické revoluce, ale pouze kolektivní naděje. Tak je tomu podle encykliky *Spasení v naději (Spe Salvi)*. Dokument kriticky probírá konkrétní období dějin lidstva, zejména novodobým formám šíření ateismu, který podle něj vedl k největším krutostem, jež civilizace poznala. Spatřuje dva zásadní historické milníky, které tento úpadek přinesly: Velkou francouzskou revoluci a proletářskou revoluci inspirovanou myšlenkami Karla Marxe.¹⁰ Uznává sice, že obě revolvy byly odpovědí na hlubokou nespravedlnost své doby, kritizuje ale Marxe za expanzi ateismu 19. a 20. století. *"A není náhodou, že tato myšlenka vedla k největším formám krutosti a pošlapávání spravedlnosti,"* podle Benedikta XVI.

Výše zmíněné historické milníky se vznikem moderního typu společnosti -Velká francouzská revoluce a učení Karla Marxe bylo jasným projevem akcelerující krize duchovních hodnot. Lze říci, že právě v tomto období roměry zmíněné krize značně rozšířily do všech stránek života společnosti, o čemž rovněž svědčí tragické události 20. století včetně bipolárního rozdělení světa. Po konci studené války v posledních deseti letech minulého století světová populace spatřovala světlo naděje postupného úpadku této krize. Start 21. století však přinesl značná zklamání, a to pokračováním krize duchovních hodnot ve zcela jiných formách. Těmi byly provázanosti nových typů značně netransparentních ozbrojených konfliktů v podobě občanských válek, terorismu a projevů organizovaného zločinu. Tato zla z postižených regionů provází i rozsáhlé migrační vlny, které v roce 2015 přerostly ve světovou humanitární krizi.

S migrací souvisí obchod s lidmi jako projev akcelerujícího organizovaného zločinu, který je konkurentem státu. Zároveň s rozvojem těchto nelegálních aktivit akceleruje užití asymetrických informací. Jejich nositeli jsou zejména osoby se znalostí citlivých údajů oblasti významných zájmů státu. Vedle asymetrických informací se stávají v současnosti další složkou strategického významu schopnosti obstát ve fázi podnikání, kterým je praní špinavých peněz. Stejně jako o ostatních nelegálních aktivitách dbají bossové zločineckých struktur o skrytý průběh získávání těchto informací a realizaci praní špinavých peněz, tedy bez jakékoliv publicity. Z tohoto důvodu jsou složky lidského kapitálu ve strukturách organizovaného zločinu potenciálním rizikem asymetrické hrozby demokratické společnosti s mechanismem fungování tržní ekonomiky.

Fenomény migrace, extrémismu, terorismu a organizovaného zločinu jsou vzájemně provázány. Jejich významným spojovacím článkem je atmosféra strachu. Ta mnohdy vede k selhání etických zásad při ekonomickém a bezpečnostním rozhodování. Ekonomické rozhodování spočívá ve značných negativních dopadech na veřejné zdroje nebo jako pozitivní externality pro některé subjekty, které z těchto projevů krize legálně či nelegálně profitují. Z tohoto důvodu vzniká zamyšlení jak chápat v tomto případě ekonomii a bezpečnostní vědy. Nelze je chápat jako „mravně sterilní disciplíny, neboť veškerá lidská činnost je determinována sociálním a kulturním prostředím, v jehož rámci se utvářejí zkušenosti i hodnotový systém, jenž hraje významnou roli v procesu motivace a rozhodování. Člověk činí rozhodnutí nejenom na základě racionality, ale i citů, jenž jsou jeho součástí.

Kde spatřovat původy zla extremismus a terorismus provázející migrační krizi

Podle emeritního papeže Benedikta XVI. je období Velké francouzské revoluce a učení Karla Marxe významnými historickými milníkem krize duchovních hodnot. Někteří historikové by určitě vznesly mnoho připomínek, co bylo před a co po. Společným argumentem je, že značně další projevy akcelerující krize měly kořeny v těchto událostech. Současně s obdobím Velké francouzské revoluce se ve Velké Británii důsledkem projevu industriální revoluce osamocuje v rámci společenských věd ekonomie.¹¹ Tato věda rozebírá hodnotovou dimenzi přímo zakladatele Adama Smithe. Kdo se zajímá o ekonomické aspekty skupinového zla válečných konfliktů může dodat, že ekonomickou dimenzi hodnoty lze datovat již před koncepty zmíněného

⁷ DYTRT Zdeněk, Manažerská etika v otázkách a odpovědích, Computer Press, 2011, s. 21.

⁸ Stanislav Ševčík, Podnikatelská etika. 1. vydání. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2005, s. 90.

⁹ Zuzana DŽBÁNKOVÁ, Pavel SIRŮČEK, Rationality in Economics- Male and Female Perspectives. 7th International Days of Statistics and Economics Location, 2013, s. 375-387.

¹⁰ BENEDIKT XVI., Spe salvi, Praha: Paulínky, 2008.

¹¹ Pavel SIRŮČEK. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie, Melandrium, 2007, s. 26

duchovního otce ekonomické vědy – Adamem Smithem.¹² Od 16. století do poloviny 18. století se v maritimních zemích západní Evropy rozvíjí myšlenkový proud merkantilismus, tj. koncept intervencionistické hospodářské politiky založený na protekcionismu, tedy požadavku na zákaz vývozu peněz, zvyšováním vývozu zboží nad jeho dovozem, a k vyrovnání salda obchodní bilance země za účelem přílivu drahých kovů ze zahraničí. V merkantilistických konceptech se lze setkat také s analýzou vzniku válek a jejich ekonomickým zabezpečením.¹³ Proto merkantilisté rozvinuli rodící se válečně-ekonomické učení o problémech metod financování války, významu zlatého pokladu a peněz při vytváření rezerv pro vedení války. Z vojenského hlediska jejich učení znamenalo, že „lidé umírají pro drahé kovy“, a pokud je úkolem státu zabezpečení podmínek pro růst bohatství, tak v tomto směru významnou úlohu sehrávají i vojenské výdaje.

Není tedy žádná náhoda, že duchovní otec teorie davové psychózy Gustave Le Bon¹⁴ presentoval ve svém neznámějším díle „*Psychologie davu*“ z roku 1895 svou koncepci v souvislosti s chováním davu během událostí starších 100 let – Velké francouzské revoluce¹⁵. Dav je podle něj soubor individuí, jež jsou sjednocena iracionální připraveností k činnosti vyplývající z faktu rozplynutí individua v mase a jeho rezignace na sebekontrolu. Je to shromáždění, které z psychologického hlediska snadno podléhá sugesci a není schopno tvorby svého vlastního názoru, který je dán davu zvnějšku.¹⁶ Vědomá osobnost tu mizí a emoce i myšlenky všech jednotek jsou zaměřeny týmž směrem. Tak se vytváří „*kolektivní duše*“ beze vší pochybnosti přechodná, která však má velmi určité vlastnosti, a to jedinou bytost, která je podrobena zákonu duševní jednoty davů s určitými idejemi. Ty se vykazují ve dvou základních formách.¹⁷ Zaprvé, náhodně a pomíjivě pod vlivem určitého okamžiku (např. nadšení pro něco). Zadruhé, jako stálé, kterým prostředí (sociální klima, ekonomická úroveň apod.) a historické aspekty dodávají velkou stálost, jakou je politická orientace a náboženská víra. Jestliže vzniklé ideje získají obraznou podobu (ta je hluboce ovlivnitelná, davy myslí v obrazových představách), stanou se populární, pronikají do nevědomí a mění se v emoce. Tím získají velkou moc a rozvíjí celou řadu činů a důsledků.

Následně způsoby uvažování davu nejsou založeny na logice, ale na asociacích a zevšeobecnování výjimečných případů. Soudy, které davy přijímají, jsou vnucené, snadno nabývají všeobecné platnosti a váží se k neschopnosti lidí v davu utvořit si odlišné mínění. Obrazotvornost davu je hluboce ovlivnitelná. Neskutečné tak má v očích davu téměř takový význam jako skutečné. Le Bon poukazuje na náboženskou formu všech davových přesvědčení – zbožňování domněle vyšší bytosti, tj. slepé poslouchání jejích rozkazů, fanatickou touhu nekriticky šířit její dogmata, ochotu obětovat se a nesnášenlivost ke všem, kdo ji neuznávají.¹⁸

Lidé jsou neschopni vést sami sebe, a proto vyžadují mít svého vůdce, který je muž činu. Síla jeho víry posilována ochotou vše osobní obětovat dodává jeho slovům velikou sugestivní moc. Vůdce má trvale pevnou vůli a prestiž, aby byl pro dav přitažlivý. Člověku pak chybí kritický úsudek, cítí úžas a úctu. Prestiž se nutně pojí s úspěchem, resp. je na něm závislá. Podmínkou úspěchu vůdce je jeho schopnost působit na davy. Nejúčinnější metody jsou tvrzení, opakování a náказа – stručné, prosté tvrzení neustále opakovat až se zakoření v duši davu a pomocí náказы, resp. vzájemného napodobování lidí se postupně rozšíří.

Le Bon vytvořil ve svém díle *Psychologie davu* teoretický obraz, jak může dav z podnětu vůdce působit na vytváření skupinového zla (přeměna andělů v ďábly), resp. skupinové hlouposti.¹⁹ Na empirický výzkum v této oblasti se neorientoval. Ten se začal rozvíjet po více jak padesáti letech ve třech desetiletých periodických etapách.

2. Minulá vize současnosti a realita

Soudobý světový sociálně-ekonomický systém prochází při svém fungování určitými základními stavy. Nepochybně těmi hlavními faktory, ovlivňujícími jeho funkční strukturu, jsou ekonomické procesy. Jedná se zejména o procesy globalizace a polycentrismu. Obecným problémem při charakteristice těchto procesů je realita, že uvedené procesy probíhají částečně objektivně a tím ovlivňují prostředí světového hospodářství s jeho jednotlivými subjekty. Zároveň jednotlivé společensko-ekonomické subjekty na základě míry poznání těchto

¹² Adam SMITH: *An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth of Nations*, A Penn State Electronics Classics Series Publication, The Pennsylvania State University, 2005, s. 25.

¹³ Vlado ŠEFČÍK. *Ekonomika a obrana státu*. 1 vyd. Praha, AVIS. 1999, s. 23

¹⁴ Gustave Le BON (1841 – 1931) francouzský filozof, sociální psycholog a sociolog Le Bon Gustave - *Psychologie davu*. Praha 1946, Samec. Překlad a předmluva Zdeněk Ullrich, Stran ...

¹⁵ Určitou předzvěstí rizika z revolučního davu Velké francouzské revoluce je teoretický koncept tradicionalistické školy, jejímž zakladatelem byl francouzský filozof a konzervativní myslitel Joseph de Maistre (1753 – 1821).

¹⁶ Gustave Le BON, *Psychologie davu*. 3. vyd. L. K. Hofman, Z. Ullrich, M. Šiml. Praha, 1994. s. 16

¹⁷ Tamtéž. s. 18-21.

¹⁸ Tamtéž. s. 23-25.

¹⁹ Philip ZIMBARDO, *Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Praha. Academia. 2014, s. 223- 225.

procesů se snaží implementovat normy do systému světového hospodářství, které mají ekonomické procesy ovlivňovat - buď je podporovat, a nebo brzdit.

Různé kombinace typů prognóz světového ekonomického a sociálního systému v různých obdobích daly vzniknout etapizaci globálního prognózování, jejichž geneze se datuje cca od 60. let 20. století, kdy začíná start celosvětových výhledů do budoucnosti. Vývoj generací lze časově rozčlenit mezi tři základní časové horizonty : 1. generace - přelom 60. a 70. let 20. století, 2. generace - přelom 70. a 80. let 20. století a 3. generace - polovina 90. let 20. století.

První generace začíná studií H. Kahna *Rok 2000 - Rámcem pro úvahy o nejbližších třiceti letech* z roku 1967, jejíž teoretický koncept přijímá nejstarší futurologická organizace - Světová federace studií o budoucnosti. Teoretický koncept Kahna rozvinula Světové federace studií o budoucnosti světovou optimistickou prognózu na budoucnost bez podstatných kvalitativních změn, kdy světové populaci přes značné obavy z termojaderného konfliktu je přisuzována politická a hospodářská stabilita. Na druhé straně z iniciativy vlivných západoevropských politiků a vědců vzniká koncem 60. let 20. století v evropském regionu slavný a známý Římský klub a na americkém kontinentě např. koncepty: Anny a Paul Ehrlichových (*Lidstvo, zdroje a životní prostředí*), Forrestra (*Dynamika světa*), Meadowsových a spol. (*Meze růstu*) aj.

Výše uváděné prognostické koncepty první generace předpovídají, že růst světové populace a spotřeby, spolu s jejím vyvolaným náporům na přírodní zdroje a fyzické prostředí, vede lidstvo do záhuby, jejímž důsledkem bude náhlý úbytek obyvatelstva a bídná životní úroveň těch, kteří přežijí.

Druhá generace globálních prognóz z přelomu 70. a 80. let 20. století začíná se vznikem instituce Interfutures pod patronací Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a Brandtovy komise věnované sporu "Severu a Jihu". V této prognostické generaci je protiklad mezi katastrofickou budoucností a soběstačností společností ponechán v pozadí. Důvodem k tomu byla okolnost, že zvolený časový horizont - přelom tisíciletí je příliš blízký a během období prvních deseti let třetího tisíciletí, se neobjeví žádné neřešitelné problémy.

Třetí generace prognóz z počátku 90. let 20. století aplikují ve značné míře simulační modelování a exaktní matematicko-statistická instrumentaria. Dokladem aplikace těchto metod jsou prognostické studie jako: Globus 2000, Komplexní ekonomická perspektiva do roku 2000, Naše společná budoucnost (mezinárodního týmu pod vedením norské premiérky H. G. Brudtlandové). V první polovině 90. let 20. století se v bezpečnostní diskusi objevil nový pojem - lidská bezpečnost. Tento termín se stal jakýmsi heslem či zaklínadlem, které používá řada agentur Organizace spojených národů, některé národní rozvojové agentury, mezinárodní a lokální nevládní organizace a v neposlední řadě i mnoho badatelů v oblasti mezinárodních vztahů.

Současně s těmito pracemi vyšla velká řada specializovaných studií mezinárodních organizací typu Světové banky, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Mezinárodní organizace pro potraviny a zemědělství. Mezi nejvýznamnější autory této generace patří dvojice I. Carsson a S. Ramphal, kteří za období 1992-95 vypracovali publikaci *Naše společné sousedství*, kde kladou za strategický cíl řešení adekvátní vypořádání nadnárodních struktur tváří v tvář budoucímu vývoji většiny globálních problémů, zejména problematiky války a míru a budoucnosti člověka vzhledem k měnící se hierarchii hodnot lidské společnosti.²⁰

Výše uvedené generace futurologických a prognostických studií za období posledních čtyřiceti let 20. století potvrdily, že budoucnost globálních problémů lidstva na začátku nového tisíciletí bude odrážet oblasti všelidských sociálních, ekonomických, eticko-humanitárních a kulturních aspektů rozvoje lidské civilizace.²¹ Mohly být teoretické koncepty užitečné pro včasné varování ? Přestože žádný z teoretických konceptů futurologie a globalistiky nevytvořil za poslední čtyři desetiletí minulého tisíciletí hypotézu, že mezinárodní terorismus se stane globálním problémem lidstva a migrace humanitární krizí, ustanovily se však obavy ze silících rozporů mezi konzumní typem společnosti Západního světa se světem s převládající chudobou. Tímto se bude projevuje a prohlubuje rozpor mezi typy společností konzumní a chudoby. V tom je také jeden z důležitých aspektů migrační krize, neboť Definování etnické totožnosti použitelné v praxi není snadné. Rozpor společností může dospět i ke celosvětovému konfliktu (prognóza sociologa teorie konfliktu Ralfa Dahrendorfa) mezi etniky. V čem také spočívá jedna ze zásadních příčin mezinárodního terorismu v globálním měřítku.

Francis Fukuyama versus Samuel Huntington – optimismus a realita

Jako se našim předkům v devatenáctém století mohlo zdát, že století dvacáté bude období míru, přesně opak se stal pravdou. Dvacáté století – nejkrvavější v dějinách lidstva si ještě ve svých posledních letech, po skončení světových válek, včetně té „studené“, vybralo svou válečnou daň. Smutná situace v tomto směru byla i na evropském kontinentě, což z tohoto období dokládají balkánský a rusko-čečenský konflikt. Na počátku 90. let 20. století vyla naděje, že rozpadem bipolárně rozděleného světa nastal nesmírně příznivý obrat od dlouhodobé konfrontace k dialogu a posléze i k trvale se prohlubující spolupráci mezi bývalými rivaly. Naději však zanedlouho vystřídal zklamání, a to již zmíněné konflikty na evropském kontinentě. Navíc tragické události 11. září 2001, kdy mezinárodní terorismus s měnící tváří přerostl v globální problém, tuto naději plně pohřbily. Tím

²⁰ Ingvar CARLSSON, Shridath RAMPHAL, Naše globální sousedství. Rada pro mezinárodní vztahy, Praha, 1995 s. 32

²¹ James KELLAS, The politics of Nationalism and Ethnicity, New York: St. Martin 's Press, 1991, str. 5

i vise některých odborníků na mezinárodní bezpečnostní problematiku, kteří se přikláněli k pojetí světa Francise Fukuyamy²². Fukuyama našel oporu pro svůj optimismus v devatenáctém století. Optimismus tohoto století vychází ze dvou stěžejních představ. První představou je víra v moderní vědu, která bude zlepšovat způsoby lidského žití, bude hledat např. léky na různé nemoci či chudobu. Druhou představou je víra v myšlenku, že demokracie se budou šířit jako vládnoucí politický směr do zemí celého světa. Jeho vise vycházela z předpokladu platnosti tří tvrzení.²³

Zprv, předpokládal, že možnost globálního konfliktu je definitivně zažehnána. Ke globálnímu konfliktu v podobě třetí světové války mohlo dojít z příčiny rozdílnosti vyznávaných politických ideologií. Protože ale idea liberální demokracie celkově triumfovala, čekala nás budoucnost světa s jedinou formou politického zřízení. Fukuyama zde bral v úvahu jen situaci v tzv. prvním a druhém světě. Pro třídně ideologické pojetí světa a nejruznějšími diktátorské režimy zůstane snad ještě po několik let místo ve třetím světě jen dočasně.

Zadruhé, přesvědčení o univerzální pravdě principů tržní ekonomiky. Tehdy nesporná ekonomická úspěšnost liberálních idejí byla vysvětlována jako jediná cesta k ekonomické prosperitě.

Zatřetí, byl přesvědčen o prospěšnosti informační a dopravní propojenosti celého světa. Pád železné opony odstranil se bariéry bránící cestování a vnějších ekonomických vztahů jednotlivých národů. Usuzoval také, že globální komunikace umožní široké propojení různých kultur, které si tak budou více rozumět. Monopolární svět bude světem, kde se případné konflikty budou řešit kompromisem.

Optimistická vise F. Fukuyamy již v polovině 90. let 20. století velice rychle ukázala jako předčasná. Objevila řada nových rizik vyplývajících především z nestability a nejistot na regionální, ale i celosvětové úrovni. Vývoj ve světě nebyl zdaleka tak jednoznačný, a to nejprve od projevů nepravidelných občanských válek a etnických konfliktů z poloviny 90. let až po akce mezinárodního terorismu, který se počátkem milénia stal globálním problémem. Od monopolárního pojetí světa se opomalu upouštělo, ke slovu se dostal multipolární model světa, který se dnes ukazuje jako nejbližší pravdě. Za tvůrce multipolárního modelu světa je považován Samuel Huntington.²⁴

Huntingtonův teoretický koncept vychází z názoru, že dřívější střet ideologií, určující dění ve dvacátém století, bude vystřídán střetem civilizací jako nejčastější příčinu konfliktů století současného.²⁵ Do vážných konfliktů už nebudou vstupovat společenské třídy, ale celé civilizační (kulturní) okruhy. Tímto se mohou projevat a prohlubovat rozpory mezi typy společností - konzumní a chudoby. Tento rozpor může dospět i ke celosvětovému konfliktu²⁶ (prognóza Ralf Dahrendorfa)²⁷.

Huntington rozeznává celkem devět světových civilizací.²⁸ [Termín civilizace je mu synonymem pro kulturu i náboženství. Lze říci, že do značné míry jsou hlavní světové civilizace totožné s největšími světovými náboženstvími. Lidé, kteří mají společnou řeč a zvyky, avšak rozdílnou víru, se klidně mohou navzájem nenávidět a vraždit. To je mj. i důsledkem konkurence životních stylů, kdy náboženská diverzita včetně všech sociálně etických aspektů je evropským paradigmatem. Jádrem tohoto problému definoval již John Locke, když v roce 1689 (období konce věků drsných náboženských válek) vydal *Dopis o toleranci*.²⁹ V něm zdůraznil, že „ani pohan, mohamedán nebo žid by neměli být vyloučeni ze státního společenství“.³⁰ V duchu jeho Dopisu je hájena tolerance jako svoboda svědomí a soukromého náboženského vyznání. Na základě své teorie se zároveň Locke ptá, pokud jsou ve společnosti soupeřící církve, která z nich by měla vládnout?³¹ Odpověď jistě zní, že ta „pravá“. Jenže dle Locke taková odpověď nic neříká, protože každá církev přece věří, že ona má správnou nauku, a není nikdo než Bůh, kdo by mohl posoudit správnost nauky jednotlivých církví.³²

²² Francis FUKUYAMA (nar. 1952) je americký filozof japonského původu, bývá považován za liberála a neohumanistu.

²³ Francis FUKUYAMA, *Konec dějin a poslední člověk*, Rybka Publishers, Praha 2002, s. 96-98.

²⁴ Samuel HUNTINGTON (1927 - 2008), od roku 1950 profesor politologie Harvardovy univerzity. Označuje se jako vlivný a kontroverzní americký politický teoretik, byl poradcem amerického prezidenta Jamese Cartera. Zabýval se také poměrem mezi vojenskou a civilní vládou, státními převraty a vlivem imigrace a otázkami mezinárodní politiky.

²⁵ HUNTINGTON Samuel., *Střet civilizací, boj kultur a proměna světového řádu*, Praha, Rybka publishers, 2001, s. 113.

²⁶ Jan KELLER, *Sociologie konfliktu*. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s.19.

²⁷ Ralf DAHRENDORF (1929 – 2009) byl německo-britský sociolog, politolog, filosof a liberální politik, významný představitel teorie konfliktu.

²⁸ HUNTINGTON Samuel., *Střet civilizací, boj kultur a proměna světového řádu*, Praha, Rybka publishers, 2001, s. 133

²⁹ František SINGULE. Život a pedagogické dílo Johna Locka. In: John Locke, *O výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 15.

³⁰ Tamtéž s. 47.

³¹ John LOCKE, *Dopis o toleranci*. vyd. 1. Brno: Atlantis, 2000, s. 12-13.

³² John LOCKE, *J. Esej o lidském rozumu*. 12. vyd. Praha: Svoboda, 1984, s. 74-76.

3. Dimenze hodnoty lidského života v kontextu migrační krize

Pojem „hodnota“ je vícerozměrná. Částečně mohou pomoci odpovědi na okruhy otázek – pojetí hodnot, čím hodnoty jsou, pro koho jsou, co vytvářejí? Následně rozsáhlých odpovědí na široké pojetí hodnot lze stručně shrnout do níže uvedených tvrzení:

- Hodnoty jsou to, čeho si skupiny stejně jako jednotlivci cení, váží a jsou ochotni pro ně se obětovat.
- Hodnoty jsou to, čím člověk zkontroluje sám sebe.
- Hodnoty jsou výsledkem lidské práce.
- Jsou to vůdčí myšlenky daného společenství, které jsou jakýmsi rádcem lidského chování.
- Vznikají hodnotové systémy, které jsou součástí kultury, jež se podílejí na kontinuitě a svébytnosti národního společenství.
- Hodnoty jsou tedy poutem mezi předky, současníky a následovníky.

Stejně tomu tak je i s teorií hodnoty lidského života, a to ekonomická, etická, filozofická, medicínská, teologická, právní, kriminologická, viktimologická apod. Proto k jejímu výkladu mohou přispět odborníci těchto věd, ale také profese, a to s přívlastkem pomáhající – lékaři, psychologové, záchranáři, kriminologové, sociální pracovníci, duchovní apod.

Od období Velké francouzské revoluce se v Evropě traduje o vzácnosti, jedinečnosti a nevyčísitelnosti hodnoty lidského života. Tato myšlenka se shoduje s kontextem eticko-teologické dimenze hodnoty lidského života. Ta vychází z Bible a podle ní je hodnota lidského života, stejně jako důstojnost a práva darem, který pochází od Boha.³³ Hodnota a práva člověka jsou daná z vnějšku, tj. nejsou člověku vlastní, ale pocházejí od Boha. V jazyce etické filosofie 18. století pojem „nezcizitelná“ práva označuje taková lidská práva, kterých člověk nemůže pozbýt za žádných okolností, tj. dokonce ani v případě, že trpí nevyčísitelnou nemocí, senilitou či je v kómatu. Při vyřazení z aktivní činnosti – buď v důsledku nemoci nebo věku – neztrácí život žádného člověka hodnotu a smysl, ale i v této době může žít a jednat tak, že je to prospěšné pro jeho osobu i pro jedince z jeho blízkosti. Hodnota lidského života nezáleží na viditelných výsledcích, které je možné udávat ve veličinách stavu či toku, tedy přepočítat na kusy, změřit, zvážit, ba ani na tom, jak druzí členové společnosti hodnotí jeho život.

Počátkem 19. století rozvinul ekonomickou dimenzi teorie hodnoty lidského života v souvislosti s válečnými konflikty přední francouzský liberální ekonom Jean-Baptiste Say.³⁴ Sledováním napoleonských válek stanovil teorii, že ztráta lidského života v ozbrojeném konfliktu znamená ztrátu bohatství země, neboť do lidského života se investuje. Sayova teorie má své opodstatnění, které lze doložit evidencí dopadů válečných konfliktů. Ta nasvědčuje i myšlenkové konstrukci některých známých románů (např. u českého dramatika Karla Čapka v díle *Krakatit* nebo zakladatele žánru vědeckofantastické literatury francouze Julesa Verna v díle *Vynález zkázy*), jejichž společným znakem je nebezpečí zneužití vědy proti hodnotám lidského života. V duchu tohoto myšlenkového konceptu veškerý lidský pokrok – ekonomický, sociální, vědecký, technický a politický od středověku až po současnost, byl a je zaměřen hlavně na zdokonalování způsobů a prostředků k ničení stále většího počtu lidí ve stále se zkracujících časových intervalech. To mj. dokládá ve statistikách švýcarský vědec J. J. Babela. Podle jeho statistik se počet válečných konfliktů do 60. let 20. století odhaduje na 14 500, ve kterých zahynulo více než 3 miliardy lidí.³⁵

Problematiku teorie hodnoty lidského života lze spatřit i v myšlenkových konceptech diktátorů. Počátky diktátorství v teoriích lze najít u jednoho z největších myslitelů všech dob Platóna. Ten zmiňuje ideální stát, ve kterém vládne bratrstvo moudrých "filozofů". Svou myšlenku ovšem nepraktikoval, takže není zcela jasné by to celé dopadlo. Ideální stát byla totiž jen jednou z mnoha myšlenek tohoto velkého průkopníka. Ideologie diktátorů, kteří ovlivnili chod dějin 20. století – Lenin, Stalin, Hitler pronášeli rovněž myšlenky ideální společnosti projevy vyvolávající pocity plné soucitu ke svým národům. Bližším zkoumáním jejich myšlení a jednání lze odhalit, že hodnotu člověka posuzovali z hlediska „funkcionalistické teorie“. Funkcionalisté používali často analogie společnosti s lidským tělem. Pokud chceme například pochopit význam „srdce“, musíme ukázat, v jakém vztahu je k jiným ústrojným částem těla. Pokud analyzujeme sociální jev, tak také hledáme, jakou má daný jev funkci při zajišťování další existence společnosti. Pokud nějaký element (sociální skupina, třída apod.) neplní tuto funkci, hodnota jejich života nemá pro společnost hodnotu, nejsou tedy žádným přínosem. Zmínění diktátoři byli totiž přesvědčeni, že lidský život je hodnotný, pokud je člověk ekonomicky produktivní a životy těch, kteří nejsou ekonomicky produktivní z důvodu rasy, náboženské orientace a sociálního původu, považoval za bezcenné, neužitečné a odstranitelné. Lze usuzovat, že právě tento názor na hodnotu lidského života, přítomný v nacistické a komunistické ideologii, přispěl k masivním ztrátám na životech v 20. století.

³³ Paul BRASS, *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*, 1991, s. 30.

³⁴ Jean-Baptiste SAY, *Traite d'économie politique*, Paříž, 1803, s. 63

³⁵ Vlado ŠEFCÍK., *Ekonomika a obrana státu*, s. 26

Z hlediska mezioborového přístupu ekonomie, kriminologie a viktimologie lze konstatovat, že lidský život oceňují složky skupinového zla – tedy teroristické organizace a různé formy organizovaného zločinu. Ideologie terorismu s politickými cíli nerespektuje hodnotu lidského života. Jeho boj je rovněž ozbrojený namířen přímo proti hodnotám lidského života – „nejvíce hodnot zničit“, tím se rozumí počet usmrčených při teroristických akcích. Na rozdíl od válek však nerespektuje žádná etická pravidla a právní normy pro ochranu hodnoty lidského života při ozbrojeném konfliktu. Ideologií skupiny napojených na organizovaný zločin je peněžní fetišismus, a z něho vyplývající moc zneužívající otevřenosti demokratického politického systému, vytváří z nelegální migrace - a následného obchodu s lidmi finanční zdroje v podobě špinavých peněz. V roce 2015, kdy přesáhl počet migrantů do Evropy jeden milion, podle Europolu využilo 90 % migrantů služeb pašeráků.³⁶ Pašování lidí se tak důsledkem migrační vlny stalo nejrychleji rostoucím zločineckým odvětvím v globálním měřítku. Příjmy zločineckých struktur se odhadují okolo šesti miliard eur. Takto nelegálně získané peníze jsou potenciálním investičním prostředkem do dalších rozvinutých akceleračních forem organizovaného zločinu, a to obchod s drogami a zbraněmi, korupce apod. Z kriminologického pohledu znamenají příjmy z obchodů s lidmi (jakož formy nelegální migrace) zásadní změnu ve strukturách organizovaného zločinu, neboť v současnosti v evropském regionu akceleroje tzv. kriminalita „bílých límečků“. V rámci nelegální migrace dbá organizovaný zločin na rozdíl od terorismu, aby jeho aktivity probíhaly skrytě, bez jakékoliv publicity.

Z ekonomického pohledu nelegální obchod s lidmi v rámci migrační krize vede k poškození ekonomických zájmů západní společnosti. V této souvislosti se lze domnívat o existenci skrytých dotací do této sféry nelegálního podnikání. Hypotéza vychází z reality, že převážná část migrantů nedisponuje patřičnými finančními prostředky na úhradu služeb zločineckých struktur pro zajištění přesunu do evropského regionu. Část „stanovené ceny“ na tyto služby je tak dotována dosud „neviditelným – neznámým“ subjektem, který by tak po stránce ekonomické a politické profitoval z poškození ekonomických a politických zájmů západní demokratické společnosti.

Média jako determinant hodnoty lidského života v migrační krizi

Současná postmoderní společnost s přívlastkem informační dává prostor ekonomickým subjektům na mediálních trzích profitovat na ztracených hodnotách lidských životů při různých katastrofách, dopravních haváriích, přírodních katastrofách, teroristických akcích, v rámci migračních vln apod.. Zmíněné tragické události v pozici zla znamenají „pozitivní externalitu“ pro ekonomiku mediální sféry. Jednou z možností jak zabránit subjektům mediálních trhů až neetickému profitu z těchto tragédií by byl zákaz zveřejňovat získané fotografické a filmové záznamy. Jenže to by bylo v rozporu se zásadami demokratického politického systému a tvrdě by reagovaly podnikatelské subjekty z oblasti publicistiky. Argumentovaly by porušením svobody slova, ne svobodu „prodávat lidské neštěstí migrantů“ na titulní stránce. Je téměř jisté, že každý demokratický stát při respektování svobody slova by prohrál případné soudní spory, vzešlé ze žalob ekonomicky poškozených podnikatelských subjektů v oblasti mediálních zdrojů. Nelze ani vyloučit případné finanční sankce vůči státu, a to formou úhrad kompenzací za ušlé zisky důsledkem „nastolené cenzury“ vůči médiím s médii, které rovněž působí na tvorbu hodnoty lidského života se velmi často stává, že názor nebo pouhá presentovaná spekulace významné instituce globálního významu (např. Mezinárodního měnového fondu, Světové banky...) nebo významné osobnosti - světového politika či bankéře třeba i k problémům migrace začne žít vlastním životem a postupně se vlastně sama naplňuje. Je to dáno tím, že chování trhu je z velké části psychologická záležitost, tedy i ekonomické chování lidí je výsledkem značné manipulace prostřednictvím informačních zdrojů - médií. V současném typu společnosti s přívlastky postmoderní, informační lze konstatovat, že média jsou mocná, ale také nemocná. Z čehož plyne závěr - nejhorší je moc nemocných. Lidé jako producenti i konzumenti nejsou stroje a právě v ekonomice to je citelně znát. Z tohoto důvodu leccos nasvědčuje tomu, že události - jak nedávná finanční krize nastartovaná pádem *investiční banky Lehman Brothers dne 15. září 2008* nebo rozsáhlá migrační krize je důsledkem „mocných nemocných“ médií. V případě motivace k migraci jsou tím mediálním šířením vidiny „štědrého“ sociálního státu v prostoru konzumní společnosti západního světa na straně jedné. Migračně krize je paralelně provázána s aktivitami mezinárodního terorismu. O tom svědčí realita teroristických útoků v evropském regionu (na území Francie, Belgie a Německa v roce 2015 a 2016), kdy aktéři teroristických útoků byli bojovníci teroristické organizace Islámský stát, tedy stejní vyznavači muslimského náboženství jako převážná část migrantů na straně druhé. Jenže teroristé – islámští fundamentalisté na rozdíl od ostatní muslimské komunity uznávají jiné „morální hodnoty“. Kořeny radikálních fundamentalistických podob islámu lze hledat jednak v subjektivních pocitech opuštěnosti, vyloučenosti a deklasovanosti u mnohých nově příchozích, ale i uselých, jednak v objektivním historickém kontextu a specifickém interpretačním prostředí této víry.

V určité symbióze s terorismem se nacházejí informační zdroje, které se v současné době stávají strategickou psychologickou zbraní pro teroristické organizace. Z hlediska informačních a sociologických teorií jsou zrůdní

³⁶ ČTK, Europol: Pašeráci migrantů si loni vydělali až šest miliard eur, (on-line), dostupné na: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/europol-paseraci-migrantu-si-loni-vydělali-az-sest-miliard-eur>, citováno dne 4.5.2016.

teroristé „hlavní hrdinové“. Představují jakési „stars“ v nekonečných seriálech s nejvyšší sledovaností. Každá teroristická akce je senzací, a ta se na mediálních trzích vítá, neboť zvyšuje zisk. Hlavní titulek – teroristická akce a její bilance, tj. mrtví, ranění, mimořádná bezpečnostní opatření, bezprostřední reakce na komoditních a finančních burzách vyvolá následný strach.³⁷ Ten představuje na straně jedné moc teroristů, ale také na straně druhé zdroj příjmů pro majitele informačních médií. V této souvislosti se otevírá otázka: „Jakou nemocí trpí současná média“. Odpověď na otázku není jednoduchá, neboť současná média trpí minimálně třemi typy chorob: psychickými, infekčními a onkologickými. Příčina jejich onemocnění spočívá v ekonomických aspektech. Přesnou diagnózu „nemoci“ může stanovit „lékař“ v profesi sociologa, ale způsob jejich léčby je z právního hlediska těžko proveditelný.

4. Ekonomické, bezpečnostní a etické aspekty politického rozhodování v řešení migrační krize

Současná provázanost migrační krize s teroristickými aktivitami zejména Islámského státu má tendenci vyžít těchto událostí a následného strachu mezi obyvatelstvem pro růst státní moci. Jakých dimenzí má dosáhnout růst státní moci? Existuje nějaký arbitr pro posouzení?

Migrační krize, stejně jako každá jiná vyvolává reakce politických reprezentací zainteresovaných států v ekonomických, bezpečnostních a sociálních opatření. Ta ve svých rozhodnutích zároveň berou část bohatství a svobod svým lidem (zejména prostřednictvím daní na financování sociálních a bezpečnostních účelů).³⁸ Důsledkem využití atmosféry strachu tak lidé, kteří politickou reprezentaci demokraticky volí, jsou na druhé straně dosti náchylní být touto reprezentací manipulováni. Věří, že když si své představitele zvolili, tak cokoliv udělají, je vyjádřením jejich vůle. Jenže reprezentanti budou mít vždy vlastní důvody něco udělat nebo ne. Demokratický politický systém se jeví jako trik, jakým politická reprezentace lidí přesvědčuje, že je nikdo neřídí nebo nenutí něco dělat proti jejich vůli. Lze konstatovat, že právě růst migrace mohou jednotlivé vládnoucí politické reprezentace zneužívat k tomu, aby získali tolik moci, jakou by jinak nikdy nemohli disponovat v normálně nastavené demokratické společnosti.

Závažnou otázkou je, kdo je vnějším pozorovatelem – arbitrem pro hodnocení rozhodnutí politické reprezentace.³⁹ Je jisté, že v případě ekonomických a bezpečnostních aspektů migrace jím jsou občané v pozici daňových poplatníků, kteří dávají prostředky na zajištění bezpečného chodu společnosti, tedy na maximální redukci všech rizik. Za své prostředky následně očekávají užitečnou a efektivní službu. Reprezentace jejich pohledu může mít různé formy a úrovně, např. veřejné mínění, sdělovací prostředky nebo postoj Parlamentu. Tohoto arbitra nelze za žádné situace opomenout a otázky typu „Co by řekli, jak by hodnotili občané...“ mají podstatný význam. Nelze však tento pohled ztotožňovat s neinformovaným, nekvalifikovaným, diletským a často účelově zkresleným hodnocením. Na potřebné úrovni musí být i strategická odezva. Musí se odmítnout jak extrém zkosnatělé státnosti, tak extrém zbytečné dynamiky a permanentních samoučelných změn. Oba tyto extrémy, často vydávané za cnost z nouze, mohou mít při tvorbě i při realizace výchozí strategie velmi negativní důsledky.

Dalším významným arbitrem je mezinárodní okolí – v něm především státy a mezinárodní organizace. V současné situaci, kdy se transformují nebo vytvářejí nové ekonomické, politické a bezpečnostní struktury, kdy vedle sebe probíhají integrační a diferenciací procesy, kdy se krystalizují nové vztahy s cílem využít pozitivní kvalitativní změny ve světě k posunu pojetí bezpečnosti do jiné dimenze, je to zvláště důležité. Stejně jako by byl škodlivý a prakticky nereálný izolacismus, ignorování okolí a přeceňování významu a postavení vlastního státu a jeho ekonomických a bezpečnostních subjektů, tak nelze akceptovat beze zbytku všechny, ostatně často protichůdné, názory a pohledy okolí. Větší užitek pro koncipování dlouhodobě stabilní efektivní a zároveň přiměřeně pružné strategie, dlouhodobě pozitivního image a postojů přinese zmíněný vykonstruovaný pohled v zrcadle informovaných, objektivizovaných, informačně vybavených pozorovatelů – států, majících význam pro zajištění plynulého ekonomického růstu v kontextu sociálních a bezpečnostních aspektů migrace, a to nejen státu, ale i jeho regionu. Tím jsou na mysli zejména státy v blízkém geografickém okolí.

Samostatný z hlediska strategie vedlejší, ale pro okamžitý image významný, užitek dá tento pohled při ex post hodnocení zejména chybných kroků, nevyužitých možností a neuvážených závěrů. Jde o prezentace nejen státních, resortních strategií, ale i individuálních názorů a postojů na všech úrovních zahraničních styků. Na kvalitu, reálné vnímání a akceptaci těchto projevů nelze usuzovat z často mlhavých politických reakcí zdvořilostních frází. Určité vcítění se do role příjemce informací a sebekritičnost nemůže uškodit.

³⁷Robert HIGGS. Politická ekonomie strachu. Praha, 2006, s. 132.

³⁸Gary BECKER, The Economics of Discrimination. 2. vydání, Chicago: Univerzity of Chicago, 1971, s. 45.

³⁹Gary BECKER. Teorie preferencí. Grada Publishing, 1997, s. 75-76.

Závěrem

Důsledkem akcelerujícího dynamického vývoje společnosti mají projevy krize duchovních hodnot neznámé kvantum rozměrů. Je jisté, že některé projevy zcela zanikají, vznikají, rozvíjejí se, ba i dokonce některá další zcela neznámá vzniknout. Je zřejmé, že zejména proti sociálním projevům těchto zel se postaví společenské, technické a mezní vědní obory. Je zřejmé, že žádné zlo a jeho všestranné dopady nelze zcela eliminovat, ale je možná jeho značná redukce. O tom jak je účinná svědčí i ekonomická dimenze uvedené problematiky.

Po skončení studené války, a to již od poloviny 90. let minulého století, si problematika migrace jako reakce na projev zla vyžaduje bádání ve světle všech nových společenských multidimenzionálních problémů (právních, sociologických, religionistických, etických, humanitárních, bezpečnostních, ekonomických...). Ty právě stále více ukazují na projevy rizikových faktorů migrace, a to zejména její nelegální formy. Ta je z bezpečnostního hlediska v současnosti vážným potenciálním rizikem s prolínáním do globálních rozměrů, neboť stále více vytváří podhoubí a živnou půdou pro aktivity organizovaného zločinu a mezinárodního terorismu.

Lze proto doporučit teoretikům na migraci orientaci na její provázanost s ekonomickými a bezpečnostní aspekty na straně jedné. Zároveň také respektovat etické principy při nakládání s veřejnými zdroji na bezpečnostní aspekty migrace a navazujících rizik na straně druhé.

Seznam použitých zdrojů

- KANT Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Český překlad: Jaromír Loužil. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1996.
- PATOČKA Jan. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha: Academia, 1990.
- HEIDEGGER Martin. *Bytí a čas*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996.
- BRASS Paul. *Ethnicity and Nationalism: Theory and Copararison*, New Delbi, SAGE Publication, 1991.
- HALÍK Tomáš. *Vzdáleným nablízku: vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2007.
- DYTRT Zdeněk, *Manažerská etika v otázkách a odpovědích*, Computer Press, 2011.
- ŠEVČÍK Stanislav. *Podnikatelská etika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2005.
- DŽBÁNKOVÁ Zuzana, SIRŮČEK Pavel. *Rationality in Economics- Male and Female Perspectives*. 7th International Days of Statistics and Economics Location, 2013.
- BENEDIKT XVI., *Spe salvi*, Praha: Paulínky, 2008.
- SIRŮČEK Pavel. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*, Melandrium, 2007.
- SMITH Adam. *An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth of Nations*, A Penn State Electronics Classics Series Publication, The Pennsylvania State University, 2005.
- ŠEFCÍK Vlado. *Ekonomika a obrana státu*. 1 vyd. Praha, AVIS. 1999.
- Gustave Le BON, *Psychologie davu*. 3. vyd. L. K. Hofman, Z. Ullrich, M. Šiml. Praha, 1994.
- ZIMBARDO Philip. *Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Praha. Academia. 2014, s. 223-225.
- CARLSSON Ingvar, RAMPHAL Shridath, *Naše globální sousedství*. Rada pro mezinárodní vztahy, Praha, 1995.
- KELLAS James. *The politics of Nationalism and Ethnicity*, New York: St. Martin 's Press, 1991.
- FUKUYAMA Francis. *Konec dějin a poslední člověk*, Rybka Publishers, Praha 2002.
- HUNTINGTON Samuel., *Střet civilizací, boj kultur a proměna světového řádu*, Praha, Rybka publishers, 2001,
- KELLER Jan. *Sociologie konfliktu*. Brno: Masarykova univerzita, 1990.
- SINGULE František. *Život a pedagogické dílo Johna Locka*. In: John Locke, O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
- LOCKE John. *Dopis o toleranci*. vyd. 1. Brno: Atlantis, 2000.
- LOCKE John. *Esej o lidském rozumu*. 12. vyd. Praha: Svoboda, 1984.
- BRASS Paul, *Ethnicity and Nationalism: Theory and Copararison*, 1991.
- SAY Jean-Baptiste, *Traite d'economie politique*, Paříž, 1803.
- ČTK, Europol: *Pašeráci migrantů si loni vydělali až šest miliard eur*, (on-line), dostupné na: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/europol-paseraci-migrantu-si-loni-vydelali-az-sest-miliard-eur>, citováno dne 4.5.2016.
- HIGGS Robert. *Politická ekonomie strachu*. Praha, 2006, s. 132.
- BECKER Gary. *The Economics of Discrimination*. 2. vydání, Chicago: Univerzity of Chicago, 1971.
- BECKER Gary. *Teorie preferencí*. Grada Publishing, 1997.

3. Aktuální témata

Vstanou noví Fidelové?

Pavel Sirůček

Definitivní odchod ikonického F. Castra iniciuje řadu otázek nejen ohledně Kuby. Dnes se hraje o mnohem více, o osud celé levice i o osud celého světa. A nejde zdaleka pouze o úlohu osobností v dějinách (kdy mačo El Comandante bezesporu silnou historickou osobností byl), kterou mají socialisté i marxisté tendenci nedoceňovat. Levice se nalézá v krajně bezútešném stavu, zdegenerovala v korektní pokrokářství, vyklidila pozice a místo skutečně palčivých sociálních témat se tragikomicky utápí ve vytváření pseudoproblémů a jejich pseudořešeních.⁴⁰

Tragédie korektního pokrokářství

Nic není větší urážkou a fatální prohrou politické levice a marxismu, než jejich ztotožňování s tzv. kulturním marxismem a liberální novou tzv. levicí. Hlásit se k levici se už mnozí štítí. Nechtějí totiž být s korektními pokrokáři nikterak spojování. Levicové cíle i projekty byly hrůzně zdiskreditovány. Levice nezlenivěla, ona zdegenerovala. Velké ideje (i přitažlivé vize) a skutečné osobnosti byly pečlivě vytěsňeny a vymizeli. Levíčácká pokrokářská tažení jsou daleko pohodlnější i mediálně vděčnější, nežli trpělivá práce ohledně sociálních práv a spravedlnosti pro většinu. Sociální rozpory a protiklady přitom nezmizely, právě naopak.

Výkladní skříní, a často i jediným obsahem, levicovosti se stalo korektní pokrokářství. Hodní sluníčkáři a milovníci všech lidiček, dušiček, kytíček, zvířátek i srdíček, ušlechtilí multi-kulti vítači, anarchističtí Klinikáři, kampanisté Hate Free Culture, humanistické a zelené mafie, inkluzátoři, tzv. nezávislí aktivisté z neziskovek (nezřídka v roli vlivových a nátlakových agentur), liberální internacionalisté a velkoměstští liberálové, progresivisté a modernisté, lidskoprávní a protikorupční dobrodějové, mesiášští věrozvěstové tyranie menšin, feminismu, genderové vyváženosti či džihádu s údajnými diskriminacemi bývají automaticky přiřazování k politické levici. Jde však o falešnou tzv. levicovost, o pseudopokrok a humanismus naopak.

Ideologie i praxe nové tzv. levice jsou přitom čím dál patrněji a silněji propojeny s byznysem. Ku prospěchu obou, ovšem nikoli skutečné levice a neprivilegovaných. Dnes nezřídka i velký byznys samotný své nadřazené postavení již ceremoniálně nemanifestuje okázalou spotřebou či demonstrativním povalečstvím, nýbrž právě korektním pokrokářstvím typu CSR, fair trade nebo okázalou dobročinností. I globálnímu kapitálu a velkým firmám naprosto vyhovuje, že je aktivistickými pokrokáři likvidován národní stát, a že se tak již nenalézají pod přísnějšími národními drobnohledy. Proto aktivismus čile podporují i štědře financují, včetně tlaku na neustálé prohlubování evropské integrace, na čemž opět nejvíce profituje právě velký byznys a globální kapitál. Unifikovaná a sjednocená Evropa se totiž daleko lépe kontroluje i ovládá.

Retardovaný altruismus (kdy např. pachatelé požívají větších práv než jejich oběti), popletené sluníčkáření (včetně vize, že všichni chudí se mají přestěhovat do Evropy, která je povinna se postarat, aby odčinila historické viny), psychopatické konstrukce o tzv. svobodné volbě pohlaví, postmodernistická blábolení o univerzalitě, transformaci národů (ve „společensví různých“) i rozpadu tradic,⁴¹ globální náboženství tzv. lidských práv,⁴²

⁴⁰ *Poznámka pro Marathon*: Text byl začátkem prosince 2016 nabídnut *Naší Pravdě* (Společensko-politické příloze *Haló novin*). Jde o zkratkovitou, populární rekapitulaci tezí precizovaných v příspěvcích in *Marathon*, 2016. Konkrétně v materiálu *Tragédie korektního pokrokářství*. *Marathon*, 138, 2016, roč. 20, č. 4, s. 4-34 (Část I. Pokrokářská cesta do záhuby aneb pokrokářská nová tzv. levice, s. 4-17, Část II. Pokrokářská destrukce školství, s. 18-25, Část III. Jak dál?, s. 25-34). ISSN 1211-8591 & doplňkových reakcích K Honzovi, Pavlovi etc. a pokračující tragédii korektního pokrokářství. *Marathon*, 139, 2016, roč. 20, č. 5, s. 7-12. ISSN 1211-8591 a Politický bizár nebo raději politický kýč? *Marathon*, 140, 2016, roč. 20, č. 6, s. 38-40. ISSN 1211-8591. V textu je zmiňován článek *Nepotřebujeme levici „novou“, nýbrž „starou“*. *Naše Pravda*, 2014, č. 10, s. III (5). Společensko-politická příloha *Haló novin*, 10. 3. 2014. ISSN 1210-1494, jehož rozšířená verze byla publikována in *Marathon*, 2013 (jako *Levicové mýty*. *Marathon*, 114, 2013, roč. 17, č. 1, s. 11-15. ISSN 1211-8591).

⁴¹ *Poznámka pro Marathon*: Kde ukázkově varovným příkladem jsou výtvary V. Bělohorského, obvykle označovaného za myslitele levicového, což je zcela mylné, zavádějící, matoucí a pro skutečnou levici i ostudné. Nejnověji viz např. kvazení nazvané *Filosof Václav Bělohorský: O vzpouře těch „normálních“*. *Salon. Literární a kulturní příloha Práva*. 8. 12. 2016. ISSN 1211-2119. Znovu připomeňme přesné demaskování Bělohorského myšlenkové prázdnoty, falše, nezodpovědnosti, pomýlenosti a v neposlední řadě jeho potřeby oslňovat a jeho povýšenosti. Včetně urputné, a přitom úsměvně dětské, snahy

anebo prohibiční běsnění, včetně pokrytecké protikuřácké hysterie nejsou atributem levicovosti (ani pravicovosti), nýbrž deficitu zdravého rozumu i elementární soudnosti. V kombinaci se spasitelskými komplexy, těžkou naivitou a v neposlední řadě s povyšeneckým morálním imperialismem těch, kdož jsou neochvějně přesvědčeni o své prozřetelnosti a vyvolenosti ohledně výkladu i konání dobra. Zdaleka ne vždy je sluníčkáření přitom pouze bezelstně naivní, ono jde i o výnosný kšeft.

Varovný apel *Nepotřebujeme levici „novou“, nýbrž „starou“* (in *Naše Pravda*, 2014, č. 10) oslyšen nebyl. Naopak situace na levicové frontě je stále tragičtější, a to i ve světle aktuálních migračních problémů.⁴³ O protibankéřském či protimanážerském charakteru levice si lze nechat zdát. Pro pokrokářskou úderku už není problémem lichvářský bankéř, nadnárodní moloch či manažerský břichopas (ostatně i oni nezřídka žijí z dotací jako neziskovky a panství nové tzv. levice jim vyhovuje), nýbrž veřejným nepřítelem č. 1 je kuřák, pivař, pojídač masa, mužský šovinista starosvětsky pomáhající ženě do kabátu nebo reakcionář netřídící radostně odpadky. Místo vykořisťování se řeší vykonstruované diskriminace, místo spravedlivé mzdy charita, hlavním problémem kapitalismu má prý být korupce. Vlastnictví zůstává tabu, resp. údajně již překonanou kategorií. Stejně jako normální a slušní lidé normální a poctivé práce, tj. neprivilegovaná většina. Její zájmy a tužby pro korektní pokrokáře důležité nejsou. Namísto toho je patrná fanaticky umanutá posedlost menšinami všeho druhu, což kardinálně přispělo k rozmělnění levice i ztrátě její nebezpečnosti pro kapitál i globální kapitalistický systém. Místo práva na práci, na důstojný a spravedlivý život i sociální spravedlnost, včetně spravedlivé odměny za poctivou práci, a práva na adekvátně fungující řád, klid a pořádek pokrokářští aktivisté zuřivě demonstrují za práva na úchylnost, anarchii, neklid a provokace.

Kavárna vs. hospoda

Nejenom u nás, vedle pořád existujícího třídního aj. rozvrstvení, se stále zřetelněji rýsuje další ostrá hranice. Sílí konfrontace dvou světů – samozvaných apoštolů dobra,⁴⁴ tzv. lidských práv a globálního pseudopokroku,

„... vypadat jako vysoko nad námi se vznášející nadčlověk ...“ (Klaus, V., Weigl, J.: Dialektický postmodernismus „zeleného“ Bělohorského. *Právo*, 18. 8. 2016, s. 6. ISSN 1211-2119). Bělohorský své utkvělé představy podle slov M. Knížáka, přitom formuluje „s nádechem pseudovědecké suverenity“ (Klaus, V., Weigl, J.: Komunikační hojnost, ale myšlenková prázdnota. *Právo*, 1. 9. 2016, s. 7. ISSN 1211-2119). Elitářské přístupy jsou společné všem osvíceným pokrokářům, kteří normálními lidmi pohrdají. Cítí se vyvoleni, aby tyto zachránili i proti jejich vůli. Tedy aby nás – omezené, malé, nevzdělané, provinční, zapšklé, emociálně ploché, neempatické, sobecké a reakční nepokrokáře – spasili.

⁴² *Poznámka pro Marathon*: Toto náboženství přitom nepodléhá žádné diskuzi a tvrdě trestá kaciře.

⁴³ *Poznámka pro Marathon*: Dalším z děsivých produktů politické korektnosti i sebevražděné vstřícnosti je útok v Berlíně (Budou eurodobrodějové, se stejnou logikou jako zakazují držení legálních zbraní, nyní tlačit na zákaz kamionů?). K tomu poprava ruského velvyslance v Turecku etc. Evropa je ve válce a cosi zlého ve vzduchu sílí. Každý si už musí ujasnit, co chce, a kam vlastně patří, neboť už jde o samotné přežití. A nazýváme zase věci pravými jmény, teror přece není „nehoda“ a přistěhovalec „exotický Němec“ ... Co přijde dále? Terorismus se nebezpečně blíží k nám, je to už otázka pár kilometrů. Smutně aktuální jsou samolepky, před Vánoci vylepené v centru Prahy. Ironicky přeji: „*Merry Crisis and a Happy New Fear*“ – „*Veselou krizi a šťastný nový strach*“.

⁴⁴ *Poznámka pro Marathon*: J. Keller v další ze svých moudře vtipných, a krutě pravdivých, glos pranýřuje odvádění pozornosti od skutečně důležitých věcí pomocí personifikace politiky (in *Dobro proti zlu. Právo*, 16. 12. 2016, s. 6. ISSN 1211-2119). Správně připomíná, že tato personifikace probíhá na „*zvláštním myšlenkovém pozadí. Existují studie, které ukazují, jak se v průběhu sedmdesátých let dvacátého století levicoví intelektuálové odvrátili od marxismu a místo něj přijali jakousi formu manichejismu. Začali vykládat politiku jako boj sil dobra se silami zla*“ (tamtéž). Pokračuje: „*Zlo pro ně představoval stát, systém, jakákoli forma organizace. Dobro naopak hledali ve všem, co působí protisystémově, co přichází odjinud, co je cizí a jinaké*“ (dtto). Odtud se odvíjí i odpor proti autoritám, které je ovšem dnes třeba naopak plně rehabilitovat a jejich odmítání i na levici striktně odmítnout. Boj sil údajného dobra s údajným zlem lze dokumentovat i prohibiční posedlostí korektně pokrokářských aktivistů. Z historie se nikterak nepoučili. Jaké ohromné škody např. napáchal 18. dodatek ústavy USA, který byl prohlasován v roce 1917 a ratifikován počátkem roku 1919. V platnost vstupuje o rok později. Z USA se stává abstinenci velmoc s celoplošným zákazem výroby, dovozu a prodeje všech alkoholických nápojů. Obludně nesmyslný experiment nevedl k vymizení zločinnosti, naopak způsobil její extrémní nárůst. Americká prohibice trvala 12 let, 10 měsíců a 18 dní. 18. dodatek je zrušen 1933, kdy 5. 12. 1933 dochází k ratifikaci 21. dodatku ústavy. Daně z legálního alkoholu následně dovolují financování sociálních a dalších programů. Zapomenuto by přitom být nemělo, že při fanatickém tažení proti alkoholu hrály vůdčí roli dobrem posedlé ženy a jejich organizace. Zběsilé feministky (i ještě zběsilejší feministé), retardovaní pseudohumanisté, sluníčkářští dobroserové i progresivističtí gutmenschové mají poslání nás předělávat a převychovávat. Stále zuřivěji, urputněji a absurdněji. Prohibiční posedlost ilustruje i tzv. protikuřácký zákon, kdy fanatici hodlají zakazovat a tvrdě trestat už i kouření soukromé. Pokrytecky argumentují ochranou nekuřáků, mládeže či personálu hospod. O to jim ve skutečnosti ale už nejde. Osvícení mesiáši totiž chtějí vykořenit a sprovodit ze světa něco, co k němu odpradáva patří. A co oni nemají rádi. Tabák, zbraně, hotové peníze, alkohol ... Po křížovém tažení proti tabáku

obrazně ztělesněných liberální velkoměstskou modernistickou kavárnou versus svět normálních lidí práce, normálních chlapů a normálních ženských, včetně konzervativní inteligence, představovaný tradicionalistickou venkovskou hospodou. Kavárna, ovládající média a reprezentující kosmopolitní vrchnost i politický kýč,⁴⁵ elitářsky – z výšin domnělé intelektuální převahy – povýšeně nahlíží na hospodu. Pohrdá všemi údajně malými, provinčními, sobeckými, zapšklými, nevzdělanými či neinformovanými, všemi, kteří jásavě nesdílejí pokrokářské fantasmagorie a nábožně nevzhlízejí ke kavárně jakožto elitě.

Kavárna mívá plná ústa pravdy & lásky, demokracie i tolerance, ovšem musí vyhrávat vždycky pouze její kandidát a její jediná pravda. Jinak – v duchu „*liberál-fašismu*“ – výsledky neuznává, zuřivě zpochybňuje, včetně infantilních konspirací i trapně hysterických výlevů, vychází do ulic a škodí zdaleka nejen věčnými peticemi. Vítězství Trumpa opravdu nezařídili putinovští hackeři a hlasy mu nenaházeli pouze bílí vidláci, jak nás masírují média.⁴⁶

Skutečná levice musí vždy stát na straně hospody. Samotná hospoda je důležitá instituce a pivo náš národní nápoj a symbol i mok bytostně levicový. A zaslouží si podporu, jakožto i celá kultura českých a moravských pivnic, a to např. snížením spotřební daně u točeného piva.

Národní obrození a globální konzervativní přestavba

Levici nepomůže dětinské snění o zářivém zítřku, kdy nové technologie automaticky přinesou všem spravedlivější i zelenější svět a zajistí svobodu, zdraví i materiální hojnost. Nesmí podléhat iluzím, že žijeme v té nejúžasnější a nejlepší době, s globálním a exponenciálním světem, kdy prý i kdejaký africký válečník s mobilem má mít lepší přístup k informacím, než měl americký prezident před pár lety. Jsou lidé i spokojenější a šťastnější? Ve zběsile rychlém světě plném odcizení, stresu, nejistoty, přehlceném informačním spammem a manipulacemi?

Marketingová hesla o tzv. revoluci 4.0⁴⁷ až příliš připomínají zbožštění tzv. nové ekonomiky (ale i údajné ekonomie) 90. let. Její propagandistická bublina však dávno splaskla a nevyústila v bezkrizový (a šťastný) vývoj. Naopak ožívají úvahy o dlouhodobé stagnaci jako novém normálu a 21. století se odehrává ve znamení kumulace krizí a zlého chaosu. Dalším scénářem je nelidský svět nadvlády obřích korporací, které digitalizací, robotizací apod. kontrolují a ovládají každíčkový aspekt života. Projektování globálního koncentračního tábora založeného na nových technologiích postupuje s hypertrofovanou financionalizací světa. Obranou by mohlo být i odhození dogmat o tzv. nezávislosti centrálních bank či resuscitace idejí zlatého standardu.⁴⁸ Jedním

euro- i globálním dobrodějům leží v žaludku alkohol a v tuzemsku především cílí na naše pivo. Podle jejich plánů a projektů by se např. už brzy mělo prodávat pouze bezhotovostně. Nenechme si tradiční čepované vzít! A děkujeme, že v USA nezvítězil pokrokářský, zrudně umělohmotný marketingový robot. To by propukly globální orgie pokrokářství a politické korektnosti a naše kultura by byla ohrožena ještě fatálněji.

⁴⁵ *Poznámka pro Marathon*: Namátkou tzv. pražská kavárna = propojená a vzájemně se podporující mafie vlivových a lobbistických agentur, nadací, neziskovek, médií, aktivistů, tzv. umělců, kulturní a části akademické fronty etc. (se svými mecenáši). Svou roli mají i tzv. nezávislí průzkumníci veřejného mínění a volebních preferencí, kteří preference nezaznamenávají, nýbrž aktivisticky vytvářejí. Kolem kavárenského hardcoru se pohybují příslušné loutky a více či méně početný kompars. A jakou část naší populace tato kavárna reprezentuje? Jedno, dvě, nebo snad i pět či dokonce deset procent? Více určitě nikoli, spíše daleko méně (Takže ani zdaleka nedosahuje na magickou dvacítku, v duchu paretovského – dnes robejškovského – pravidla 80/20). Dodejme, že tzv. pražská kavárna v nynější podobě postupně ztrácí na síle, přičemž roste její nervozita. Což je způsobeno především vítězstvím D. J. Trumpa a nástupem nové administrativy. Slábne hlavně příliv peněz a nikoli nepodstatnou roli sehraje též výměna amerického ambasadora v Praze. Takže na pražský Majdan už nedošlo ...

⁴⁶ *Poznámka pro Marathon*: Je poučné i příznačné, jak některá mainstreamová média píšou o zvoleném americkém prezidentovi. Tolik zuřivě nenávisť, trapných lží, zášti, emocionálních výronů a nechutné špíny se opravdu hned tak nevidí. Takto neomalené o americkém vůdci snad nepsával ani „*reálně-socialistický*“ tisk za éry studené války. Rétorika amerických mainstreamových médií je dnes naprosto bezprecedentní a objevují se i úvahy, že je protitrumpovským establishmentem připravována postupně půda pro pokus o budoucí impeachment. Dodejme, že další z výtečných textů J. Kellera, ze kterých až mrazí, se jmenuje *Tuplovaná demokracie* (Právo, 20. 12. 2016, s. 6. ISSN 1211-2119). Poukazuje, mimo jiné, na nový „*demokratický*“ trend korektních demokratů, kdy: „*Ti, kdo ve volbách prohráli, se ... snaží prokázat, že vítězem voleb se stal ten nesprávný ...*“ (tamtéž). V neposlední řadě připomíná budování útvaru na jednom našem ministerstvu, který bude pečlivě prověřovat již médií pečlivě prověřené a náležitě cenzurované informace. Tuplovaná ochrana před nekorektní pravdou.

⁴⁷ *Poznámka pro Marathon*: Prázdné fráze bez obsahu, plky, banality, prostoduché naivity, ale i nehorázné lži – stačí nahlédnout třeba do každodenní rubriky *Hospodářských novin*. Kdo přitom optimisticky nejásá nad hesly o revoluci 4.0, průmyslu 4.0, práci 4.0, smart factory, smart city etc. je považován za nebezpečného zpátečníka, neinformovaného, který nerozumí světu, nechápe a především brzdí nádherný pokrok prospěšný všem a všemu.

z nebezpečných projektů je i křížové tažení proti hotovosti s děšivou vizí „*bezhotovostní společnosti*“.⁴⁹ Přitom sílí vymývání mozků, s omíláním, že jde o objektivní trend, nevyhnutelnost, pokrok a, že nám toto přináší pouze samé úžasné výhody a možnosti. S uvedeným souvisí i zřůdná indoktrinace „*vědeckým*“ multikulturalismem, genderismem, evropeismem. Přitom pokrokářská destrukce školství mění školy na zábavné instituce, neposkytující nejenom vědomosti, ale ani nutný řád.

Globalizace i financionalizace jsou už dávno za hranou snesitelnosti. Jejich neoliberalní podoby nejsou nevyhnutelností,⁵⁰ se kterou se musíme jen fatalisticky smířit. Zpětná vlna neoliberalní globalizace⁵¹ může,

⁴⁸ *Poznámka pro Marathon*: Tzv. nezávislost centrálních bank bývá v současnosti standardně prezentována jako naprosto jasná a nepochybnitelná „*svatá*“ pravda. Komu to ale především vyhovuje? V historii i dnes lze nalézt nemálo různorodých ekonomů aj., kteří se ptají, není-li lepší mít centrální banku podřízenou státním orgánům. Vedle problémů s vymezením, a různými aspekty, nezávislosti bývá k jejím rizikům řazena ztráta důvěryhodnosti (nesladění s politikou vlády), problémy nesladění fiskálního a monetárního mixu, možnost kumulace chyb a v neposlední řadě nízká politická odpovědnost centrálních bankéřů. Centrální banky nejsou zabezpečeny proti tlakům zájmových skupin a umocňují trendy nebezpečné financionalizace. A komu především vadil zlatý standard? Bankéřům ... Dalším okruhem problémů jsou politiky uplatňované centrálními bankami i teoretické (s realitou nijak nesouvisející) modely, kterými se snaží své chování banky podložit. Vážné problémy finančního sektoru přitom sílí a sílí také pochybnosti ohledně modly posledních let v podobě cílování inflace. Klíčový by přitom však vždy měl zůstat sektor reálný a jeho reálná přízpusobování, nikoli kouzla a spekulace bankéřů. Ke kritice měnových politik centrálních bank srov. např. King, M. A.: *The End Of Alchemy. Money, Banking, and the Future of the Global Economy*. New York: W. W. Norton, 2016. ISBN 9780393247022.

⁴⁹ *Poznámka pro Marathon*: Rušení hotovosti je pokrokářskou módou i vizitkou, údajně znakem pokroku a vyspělosti technologií. Varovné argumenty proti projektu „*bezhotovostní společnosti*“ snáší z pravicových pozic V. Klaus st. (in *Newsletter*, IVK, říjen 2016), což prohlubuje H. Lipovská (in *Newsletter*, IVK, prosinec 2016, s. 6-7). V textu *Rogoffův plán na zrušení hotovosti* kriticky líčí plány ekonomů K. S. Rogoffa, bojujícího za rušení hotovosti a načrtávajícího cestu, jak „*bezhotovostní společnost*“ vybudovat, a to i proti vůli (a zájmům) občanů. Rogoff papouškuje tradiční tzv. argumenty proti hotovosti, kdy s jejím zrušením údajně dramaticky poklesne kriminalita, včetně teroristických útoků, významně se zlepši situace s daňovými úniky a poklesnou i transakční náklady. Originálně připojuje další tři: Hotovost je padělatelná (o padělatelnosti platebních karet neuvažuje). Při neexistenci papírových peněz by údajně nikdy nedošlo např. k hyperinflaci v Německu, a snad ani ke světové válce (tj. Rogoff zcela vážně spojuje vznik světové války s existencí hotovostních plateb). Třetím objevem je zjištění, že hotovost významně poškozuje zdraví, neboť se pomocí ní mohou šířit choroby. Zejména poslední dva objevy jsou horkým kandidátem na Ig Nobel Prize, spíše však na hloupost roku. Rogoffův plán na likvidaci hotovosti je založen na plíživé změně. Postupně, gradualisticky zasévat pochybnosti a šířit strach z držení bankovek, počínaje jejich nejvyššími hodnotami. Např. tím, že vláda bude vyžadovat podrobné informace o držitelích (i o těch, kteří je budou ukládat do bank) a nebude ani vyvracet fámy o tom, že tyto bankovky budou prohlášeny za neplatné. „*Tato diktatura strachu je přitom podle Rogoffa zcela správná. „Slušní lidé“ stodolarové nebo pětiseturové bankovky v peněžence nenosí ...*“ (Lipovská, H.: *Rogoffův plán na zrušení hotovosti. Newsletter*, IVK, prosinec 2016, s. 7). Propagandistickým konstrukcím vydávajícím placení hotovostí za „*neslušnost*“ podlehl už nemálo lidí, např. ve Skandinávii. A okázalé placení a žonglování kartami se stalo i jedním ze symbolů kavárny, newyorské, pražské či berlínské. Současně Rogoff navrhuje „*finanční inkluzi*“ (Kdy chudým mají být rozdány chytré telefony, platební karty či přístupy k účtům – vše financované bankami, které by náklady přenesly na jiné klienty). Rušení hotovosti má probíhat zároveň ve více vyspělých zemích, neboť by se takto lépe politicky prodávalo voličům. Uprěsněme, že jde o text Rogoff, K. S.: *Blessing or Curse? Foreign and Underground Demand for Euro Notes. Economic Policy*, roč. 13, č. 26, s 263-303. ISSN 0266-4658 (s návrhy na stažení bankovek vyšších hodnot) a především o knihu Rogoff, K. S.: *The Curse of Cash*. Princeton: Princeton University Press, 2016. ISBN 9780691172132. *A dodejme, že obavy z výše načrtnutého by měla mít i autentická (a normální) levice. I to, že Rogoffův plán je svědčený. Vymývání mozků (mediální, akademické, školní), salámová metoda, ostrakizace a zesměšňování kritiků, označovaných za zpátečnické zabeďněnce ...*

⁵⁰ *Poznámka pro Marathon*: I pravicoví konzervativci by měli střizlivě přehodnotit své obvykle přehnaně (neoliberalní) postoje v oblasti obchodu a hospodářství. Úlevy, snižování daní a všemožné podlézání korporacím, ani tlak na další osekávání možností národních států adekvátní cestou není. Oni, a konzervativci levicoví samozřejmě násobně, se musí zbavit vytrvalých liberálních mýtů o automatické škodlivosti protekcionismu, resp. ohledně označování izolacionistických tendencí za vždy chybné strategie. A odhodit i falešné vydávání co největší otevřenosti za automatické dobro a ideál pro všechny. Volný obchod vždycky nahrává nejsilnějším hráčům a je v prvé řadě nástrojem zhodnocování velkého kapitálu. Pravicově konzervativní strategie, např. v rodící se „*trump-ekonomice*“, určitě není opuštěním kapitalistické trajektorie vývoje a globalizace. Možná, že v řadě ohledů i právě naopak. Nelze si dělat plané naděje o tom, že „*trump-ekonomika*“ a „*trump-politika*“ půjdou proti všem zájmům globálního kapitálu. Pozitivní, a to i z hlediska politické levice a především normálních lidí normální práce a normálního klidného života, je ale rozhodně ohromný konec panství (neoliberalního) washingtonského, resp. postwashingtonského konsensu, který napáchal ohromné škody, vedl k rozvratu na celé řadě míst i k nekontrolovatelnému chaosu, nárůstu nerovností, strachu i nejistoty. A připomeňme, že právě k tomuto konsensu náleží též invaze korektního pokrokářství takřka po celém globu.

⁵¹ *Poznámka pro Marathon*: Přibývá úvah na téma „*soumrak globalizace*“ či „*ztracené desetiletí*“, s nedostatkem růstu, s dopady též na zvyšování nerovností na Západě během poslední doby. Leč nejenom na Západě, ale i v globálním měřítku (namátkou např. zvyšování velikosti světového bohatství, které drží jedno procento nejbohatších z 1/3 v roce 2000 na 1/2 v roce 2010). Přitom většinová společnost musí poslouchat žvásty globálních elit (a jejich slouhů) o postmateriální éře, kdy už

(nejenom) v ekonomické sféře, rychle přerůst v deglobalizační tsunami, doprovázenou dominovým efektem např. v uměle integrované Evropě, ale i umocnit, už konečně startující, globální konzervativní „*perestrojku*“ v politice. Opravdová levice musí být připravena a nesmí ustrnout na nikdy nefungujících iluzích tzv. třetích cest, včetně nadnárodní či přímo globální koordinace pomocí keynesovství – vždy ovšem striktně v tržně-kapitalistických mantinelech. Ostatně i nové technologie silně podporují trend lokalizace. Vedle lokalizace ekonomické začíná i politická. Starat se o své vlastní problémy a nepoučovat globál, co má být správné. Tento trend by mohl být i adekvátní reakcí levice na volání po účtě k rozmanitosti a pestrosti. Diktatura menšin s protěžováním nenormálností adekvátní není.

Dnes se hraje o znovunastolení vlády normalnosti a vlády zdravého rozumu, o konzervativní „*glasnost*“ ve smyslu historické pravdy a reálných faktů – místo falešnosti a lži liberálního pokrokářství,⁵² kdy média často objektivnost už ani nepředstírají. Jde o návrat k politickému realismu namísto moralizování a sebezničujícího humanismu naopak. Nutné je demaskování zástupných témat i pokryteckosti korektního pokrokářství, se zavržením „*politicky korektního lhaní*“ a návratem k nazývání věcí pravými jmény. Je životně důležité znovuoobnovení důrazu levice na otázky, práva a boje sociální, v zájmu neprivilegované většiny. Včetně odmítání tzv. nezávislosti i vějíček nepolitické politiky či depolitizace médií. S rehabilitací ideologičnosti, stranickosti, tradicionalismu, národovectví,⁵³ vlasti i vlastenectví a v neposlední řadě včetně uklidňujícího provincionalismu i rehabilitace zdravého populismu. Populismu respektujícího instinkty normální většiny, instinkty nezbytné k samotnému přežití člověka. Což znamená znovuoobnovení úcty a náležitého respektu k autoritám, tradicím, řádu, pořádku, národním zájmům a patriotismu, s upevňováním národní, ale i středoevropské či slovanské identity. Cestou pro opravdovou levici 21. století je proto méně liberalismu a více konzervatismu.

P.S. KSČM by neměla (opět) zaspát. I u nás stále citelněji absentuje skutečně „nová politika“, tj. skutečně moderní levicová politika 21. století a otevírá se tím stále větší a větší prostor pro levicovou, národně orientovanou neliberální stranu.⁵⁴ Pro svůj start např. s následujícím programovým desaterem.⁵⁵

- *spravedlivá mzda za poctivou práci*
- *adekvátní zdanění zahraničních a velkých firem, včetně řetězců i bank*
- *návrat strategických institucí a podniků do národních rukou*
- *silná koruna*
- *záchrana českého školství před modernistickou devastací a pokrokářskou indoktrinací*
- *referendum o vystoupení z NATO i EU s orientací na středoevropský region*
- *řád, klid, pořádek, bezpečí a jistoty pro slušného člověka v éře nepředvídatelnosti & naše zákony a naše pravidla platí pro každého*
- *STOP lžím, „postpravdám“⁵⁶ a aktivismu České televize i rozhlasu, s jejich přeměnou na skutečně objektivní veřejnoprávní zdroje informací*

prý nemá jít o materiální, nýbrž především o identitu. Což je i jeden z evergreenů korektních pokrokářů i nové tzv. levice. Přitom už i v zemích bohatých pronikavě sílí pochybnosti, zda jim globalizace (včetně totálně otevřeného obchodu) stále přináší profity a je patrná ztráta důvěry u mnohých v celý systém. Žádný „*zlatý věk*“ pro většinovou společnost totiž nenastal, spíše narůstají obavy a nejistota. Obyčejní lidé si už začínají uvědomovat, že na globalizaci obrovská část společnosti nevydělal a nevydělavá, nýbrž právě naopak. Přičemž globální elity jsou stále více uzavřeny do svých bublin. S naznačeným úzce souvisí i sílící napětí mezi různými dimenzemi globalizace např. ekonomickou a politickou.

⁵² *Poznámka pro Marathon:* Objevují se též termíny jako „*kulturní kontrarevoluce*“ (např. v duchu vize V. Orbána, resp. přínosu Střední Evropy k EU), „*revolta obyčejných a neprivilegovaných*“ (personifikovaných např. „*pracujícím bílým mužem*“, „*chudým bělochem*“ či „*maloměšťákem*“ nebo právě „*normálními lidmi normální práce*“), ale též hesla typu „*Nevěř nikomu pod čtyřicet*“. V neposlední řadě si mnozí začínají jasně uvědomovat, že stávající model liberální demokracie opravdu, ale opravdu není, a ani opravdu nemusí, být nutně jediný. Přehodnotit je nezbytné též koncept občanské společnosti, s návratem ke zdravé společnosti organické.

⁵³ *Poznámka pro Marathon:* Opravdová levice by ostatně měla rehabilitovat i proletářský internacionalismus a internacionální povahu vztahů. Což ovšem předpokládá existenci svébytných národů, nikoli nadnárodní diktát.

⁵⁴ *Poznámka pro Marathon:* KSČM by společenskou poptávku snad ještě i zachytit mohla. Musela by ovšem mírnit sebezničující parlamentní rutinerství, nebát se trochy zdravého patriotismu i populismu a přehodnotit neúnosný pragmatismus, ustrašenou tzv. státotvornost a v neposlední řadě i pokrokářský objektivismus ...

⁵⁵ *Poznámka pro Marathon:* I přes diskutabilnost např. zásady No. 6 stojí za pozornost – v kontextu úvah o programech – zásady podle <http://radimvalencik.pise.cz/4088-program-strany-ktera-chce-vyhrat-volby.html>.

⁵⁶ *Poznámka pro Marathon:* Z šíření tzv. „*postpravd*“ (ve smyslu politické kultury, kdy nad fakty převažují emoce a politici či média na tyto tvrdě apelují i tím, že opakují informace, které jsou prokazatelně nepravdivé) korektní kavárna standardně obviňuje D. J. Trumpa. Což je samo o sobě velikou „*postpravdou*“, normálním jazykem řečeno lží. Trump se totiž naopak proti falši i korektnímu lhaní ostře vymezuje a snaží se problémy pojmenovávat skutečnými jmény. Samozřejmě proto nevěří

- *důsledná kontrola a utážení penězovodu neziskovkám aneb STOP VAŠEMU destruktivnímu pokrokářství za NAŠE peníze*
- *ochrana české státnosti, národního státu a tradic, včetně zakotvení českého národa a české kultury přímo v ústavě*

A kdyby důsledná politika této strany byla vyztužena spoluprací a koordinací s odbory ...⁵⁷

Problémy parlamentní demokracie

Jan Zeman

O (Frankfurtském) parlamentu jako „žvanírně“ se s opovržením vyjádřil již v roce 1848 Karel Havlíček Borovský. Kritikům parlamentarismu co by žvanírny připomínám, že pořád je lepší, když se špinavé prádlo pere v parlamentu, než aby se rozpory řešili s klacky v rukou na ulici.

S demokracií, zvláště pak s tou parlamentní, s jejím oslavováním a proklínáním se po roce 1989 doslova roztřhl pytel. Nemělo by to překvapit, až první československý prezident Tomáš Garyk Masaryk si krátce po vzniku (buržoazně demokratické a parlamentní) Československé republiky v roce 1919 posteskl: „*Tak demokracii bychom měli. Teď ještě ty demokraty!*“ Zásadní otázkou zůstává, co znamená tak často užívaný či spíš nadužívaný a zneužívaný pojem demokracie. T. G. Masaryk ji chápal především jako diskusi, leč společenská praxe nejen v ČR je tomu na hony vzdálená. Převažuje válcovací mašinerie většiny poslanců či zastupitelů a věcné problémy jdou velmi často stranou.

Určitý problém je, že se demokracie pojímá různě – z historie známe i demokracie otrokářské (pouze pro svobodné občany, často otrokáře), feudální (pouze pro šlechtice, viz klasický Polsko), buržoazní (bez ohledu na výsledky voleb vládne buržoazie), socialistické (buržoazie jako třída je zrušena) a „*Demokracie, to je rozdat zbraně lidem!*“ (Fidel Castro). Vládne-li krutá diktatura (diktátor se nemusí jmenovat Batista a nemusí být poslušnou loutkou USA), pak základem demokracie je opravdu ozbrojení lidu, aby mohl s diktaturou skoncovat.

Níže uvedený rozbor je věnován ale výlučně tomu, co známe jako (buržoazní) demokracie.

Garantuje (negarantuje) parlamentní demokracie

Mnozí čekají od parlamentní demokracie takřka ráj na zemi a bývají krutě zklamáni, když na místo ráje přichází bahno korupce, zneužívání moci, neurvalých bojů o posty atd. Navíc historie učí, že v kritických chvílích parlamentní demokracie velmi často selhává. Názorně to dokládá většina zlomů v historii Československa ve 20. století – v roce 1918, 1938, 1939, 1945 (parlament vůbec nebyl), 1968, 1992, resp. jen únor 1948 a listopad – prosinec 1989 proběhly plus minus v souladu s ústavou. Dost tvrdé zjištění. Nebrání ale jednomu uzákonit výklad února 1948 jako komunistický puč a mnohým z lidu nazývat listopad 1989 mafiánskou revolucí, tedy podle těch, kteří následně rozkradli republiku a stali se jejími skutečnými vládci. Nutno dodat, že k rozkradení republiky došlo převážně podle platných zákonů, pravda, účelově velmi děravých.

Od parlamentní demokracie mnozí čekají garanci dlouhodobého rozvoje společnosti. Marně. Hlavní starostí zvolených politiků je obvykle být v příštích volbách znovu zvolen a v zájmu toho neřeší zásadnější dlouhodobější problémy bez ohledu na jejich naléhavost, pokud by řešení byla krátkodobě nepopulární a ohrožovala jejich znovuzvolení. Samozřejmě, čím kratší je volební období a čím blíže k volbám, tím méně i tak nedostatečné racionality při řešení zejména dlouhodobých problémů společnosti.

Od parlamentní demokracie mnozí čekají, že budou zvoleni ti nejlepší. Většinou marně, protože vítězem voleb bývají nejčastěji obratní populisté, demagogové, manipulátoři. Konečně, už antická otrokářská demokracie byla tehdejšími filozofy tvrdě kritizována a vesměs odmítána s tím, že je rejdištěm nejruznějších populistů, demagogů, manipulátorů... Takže, nic nového pod sluncem. Jestliže v malých antických městských státech se lidé vesměs znali, takže zhruba věděli, koho volí či nevolí, volby v podmínkách mnohamilionových států znamenají volbu vesměs neznámých kandidátů, kteří jsou veřejnosti vnucovány prodejnými hromadnými sdělovacími prostředky i jinak. Platí opět, kdo má víc peněz a kdo je větším a obratnějším manipulátorem, má největší šanci ve svobodných volbách uspět.

Zatímco v letech nucené koexistence vyspělých kapitalistických států se státy reálného socialismu sovětského typu se ve vyspělých kapitalistických státech Evropy utkávaly ve volbách i značně rozdílné volební programy,

mainstreamovým médiím. A zneužívání emocí, často obłudná citová vydírání, je oblíbený nástroj sluníčkářských pokrokářů, zdaleka nejen v případě migrantů.

⁵⁷ *Poznámka pro Marathon: Roztříštěné odbory jsou však u nás tradičně opatnické, bytostně sociálně demokratické, pragmaticky lavírující a přitom nedostatečně imunní vůči nákaze korektním pokrokářstvím.*

dnes se programy jednotlivých politických stran vzájemně podobají jako vejce vejci, resp. vybočují jen radikální levicové a ekologické strany a ani to často není vybočování zásadní. Realnost volby v podstatných otázkách se vytrácí. Zvláště, pokud je autentická levice slabá, což je realita většiny dnešních evropských států 27 let po pádu sovětského bloku, a pokud zelení na reálný program udržitelného vývoje rezignovali. O podstatných věcech se vesměs rozhoduje v zákulisí mimo parlamenty.

Z hlediska zákona řádný průběh svobodných voleb může být i naprosto formální, když se v USA ve volbách většinovým systémem střetávají jen velké žoky peněz poskytovaných vesměs boháči dvěma hlavním politickým stranám s podobným programem. Umožňuje i vládu výrazné menšiny, zejména při jednokolovém většinovém volebním systému, viz Velká Británie, a obecně pak při nízké volební účasti.

Nelze přitom bagatelizovat, že samotná politická demokracie pro řadového, zejména chudého občana nemusí mnoho znamenat, byť formálně a někdy i reálně vytváří větší prostor pro diskusi. Klasicky pro bezdomovce, ale zdaleka nejen pro něho, je ale na nic. Převažující nízká volební účast, motivovaná neschopností se ve složitých, vysoce sofistických manipulacích s veřejností orientovat a často i nevírou v možnost podstatného volbami ovlivnit, to dokládá přesvědčivě. Praxe ukazuje, že stále častěji ve volbách vítězí populisté. Obvykle se tím zvětšuje spirála kompromitace demokracie včetně voleb.

Volební systém

I když se volební systém málokdy považuje za optimální, v zásadě se uznává přinejmenším jako nutné zlo. Bohužel mnohé ty neoptimálnosti nejsou vůbec zanedbatelné.

V zásadě známe volební systém poměrného zastoupení a volební systém většinový. Ve volebním systému poměrného zastoupení jsou voleni kandidáti politických stran a hnutí, které uspěli, například překročili hranici pěti procent odevzdaných hlasů voličů. Ve volebním systému většinovém „vítěz bere vše“. Může se tak stát v jednokolových volbách, viz Velká Británie, kde se poslancem stane ten kandidát, který v daném volebním obvodu získal nejvíce hlasů, nebo ve dvoukolových volbách, kdy pokud žádný z kandidátů nezískal v prvním kole více než 50 % odevzdaných hlasů voličů, se dva nejlépeší kandidáti utkají v druhém kole.

Existují také určité kombinace systému voleb poměrného zastoupení a obou typů většinového volebního systému. Za demokratičtější považují systém poměrného zastoupení, protože ve většinovém volebním systému vítěz bere vše a tudíž i významné vrstvy obyvatel nemusí být v parlamentu či v zastupitelstvu zastoupeny, pokud nejsou v určitých volebních obvodech výrazně koncentrovány. Naopak výrazně mohou být zastoupeny regionální strany a skupiny.

Pro zaostalé státy je zřejmě nejvhodnější prezidentský systém, kdy je prezident volen v přímých dvoukolových volbách, jmenuje a odvolává předsedu a členy vlády a volený parlament jen schvaluje nebo neschvaluje vládou navržené zákony. Volby jsou tam v první řadě referendem o důvěře hlavě státu.

Záleží ale hodně i na domácím kulturním prostředí včetně tradic. Zejména v zaostalejších státech a ve státech s neevropským kulturním prostředím může být evropský demokratický systém pluralitních voleb výrazně disfunkční. Jeho vnucování těmto státům je často nástrojem jejich cílené destrukce ze strany západních velmocí. Otázkou také je, zda v roce 2016 nedestruuje i samotné vyspělé státy.

Tou destrukcí se myslí zejména dominující politika s ohledem na nejbližší volby, která velmi často znemožňuje realizaci nezbytných nepopulárních opatření. Za dobrého počasí nečinivá problém, v dobách velkých otřesů je nebezpečná.

Výše uvedené jsou modely. Praxe bývá značně pestřejší, resp. méně čistá. Mnohé nečistoty připomínají diskriminaci slabších volebních subjektů a také jí reálně jsou. Jsou možné i kombinace systému poměrného zastoupení a většinového systému voleb.

Je jistě na místě ve většině států žádat odstranění těch či oněch diskriminačních prvků ve volebních zákonech. Zřejmě nejméně špatný je volební systém poměrného zastoupení bez diskriminačních prvků, tj. neposkytování bonusu pro vítěze voleb, viz Řecko, zákaz dělení území na volební obvody (ještě víc se tak reálně zvyšují potřebná procenta hlasů voličů pro zastoupení příslušného volebního subjektu v zastupitelstvu či parlamentu) při povinnosti předkládat územně vyrovnané kandidátní listiny, vyloučení nutnosti dosáhnout minimálního procenta voličských hlasů k zastoupení v parlamentu nad procento připadající na 1 mandát (hranici by měl být poměrný počet volebních hlasů na mandát) a bez složitých systémů přepočítávání odevzdaných hlasů voličů na mandáty, tzv. skrutinia.

Ale ani výše uvedený poměrný systém voleb na charakteru parlamentu jako žvanírný a hlasovací mašinerie většiny zřejmě mnoho nezmění, vítězit budou především populisté, s pomocí za peníze velkých hospodářských lobby koupených hromadných sdělovacích prostředků. Paradoxně zákonem požadované minimální procento získaných voličských hlasů pro vstup do parlamentu či zastupitelstva může tento populismus omezovat, protože alespoň někteří populisté tento pro ně beznadějný volební zápas nepodstoupí, protože na něj nebudou mít peníze.

Ne volebním podvodům

Platí samozřejmě, že co se neuhlídá v okrskových volebních komisích, těžko se uhlídá jinde. Nezajímají-li drtivou většinu volebních subjektů okrskové volební komise, je to špatné.

Čelit možným volebním podvodům je nutné vždy. Každý volič by měl převzetí úřední obálky při volbách stvrdit svým podpisem. Významně se tak ztěžuje možnost členů okrskových volebních komisí volit za známé nevoliče. Případná realizace požadavku elektronických voleb by umožnila některým hlasovat za druhé bez možnosti kontroly, což se týká i dnes ne málo rozšířeného korespondenčního hlasování, viz pochybnosti o regulérnosti 2. kola prezidentských voleb „korespondenčními“ voliči v Rakousku v květnu 2016, spojené s jejich následným zrušením Ústavním soudem Rakouska. Problémem je volební právo občanů žijících dlouhodobě v zahraničí, kteří nenesou za následky své volby odpovědnost. Mám za to, že by neměli mít volební právo. Praktickou otázkou je, kolik let trvalého pobytu v zahraničí stačí ke zrušení volebního práva příslušného občana. Jeden rok?

Nutný je zákaz vylučovat významné množství odevzdaných hlasů voličů pro jejich nejasnou platnost (nemůže platit pro tzv. bílé či prázdné lístky, kterými volič odmítá volit kohokoliv ze soutěžících kandidátek), neboť anuluje vůli voličů, viz volby prezidenta USA v roce 2000 na Floridě a tím i v USA či vojvodské volby v Polsku v roce 2014. Za neplatné tam bylo tehdy označeno a ze sčítání vyloučeno 18,5 % odevzdaných hlasovacích lístků.

K citovanému polskému průšvihy prý přispěly nejasné volební lístky. Volební lístky by měly být jednoznačné, tj. pro každý volební subjekt jeden volební lístek v rámci sady volebních lístků. Velké „plachty“, známé z pražských komunálních voleb, jsou nepřehledné a znevýhodňují volební subjekty, které jsou vytištěny na zadní straně volebního lístku. Podmínkou je ale zákaz volit napříč politickým spektrem, tzv. panošování. Názory na tento problém se nepřekvapivě značně rozcházejí.

Problémem jsou i volební subjekty podobného názvu. Stává se, že pak jeden (obvykle malý a v zásadě i nový) volební subjekt získá hlasy nepozorných voličů druhého volebního subjektu. Otázka ochrany zde zůstává ve hvězdách. V posledních komunálních volbách v Praze proti sobě stály mimo jiné dva volební bloky „pro Prahu“, které se v názvu lišily jen velikostí písmen. Mělo by samozřejmě platit, že shodné názvy se zakazují. V případě souběhu by měl mít přednost dříve zaregistrovaný politický subjekt.

Otázka je, jak omezit nekalou předvolební kampaň. Možností není mnoho, neboť ČR zná i nehoráznosti typu zneužití policejní či justiční mafie (klasicky v ČR hrubě zřušovaná tzv. Kubiceho zpráva, hrubě špinící šéfa tehdejší ČSSD Jiřího Paroubka, zveřejněná 3 dny před konáním sněmovních voleb v roce 2010) se může určitému politickému subjektu vyplatit. Pokud nejsou výsledky takových voleb zrušeny, což se nestalo, je to povzbuzení k takové a podobné skandální praxi.

Zakázány a trestány by měly být tzv. volby „nanečisto“, protože jde vesměs o hrubou manipulaci s voliči. V ČR v této souvislosti zneužili i žáky a studenty, kteří často ani nemají volební právo a hlavně obvykle volí jinak než většinová populace.

Demokratický zastupitelský orgán

Problémy mohou nastat i v podmínkách práce parlamentů a zastupitelstev. Ze zákona musí platit povinnost poměrného zastoupení jednotlivých v nich zastoupených volebních subjektů ve všech výborech a komisích těchto samosprávných orgánů.

Mělo by být uzákoněno, že veřejně prospěšná média jsou otevřena všem subjektům zastoupeným v příslušném zastupitelském orgánu. S velkými nedostatky tomu tak je v České televizi a v Českém rozhlase (platné zákony jsou v řadě směřují na papíře), není tomu tak v tištěných médiích. Zákon by měl stanovit, že pokud obec, město, kraj či parlament vydává své periodikum (délka periodicity není podstatná), měl by v něm vyhradit jednu stranu na odpovědi na určitou otázku a jednu stranu pro volné vyjádření zástupců jednotlivých volebních subjektů v zastupitelstvu. Praxe, kdy médium placené z peněz daňových poplatníků slouží výlučně nebo alespoň v rozhodující míře vládnoucí straně či koalici, je špatná.

Nedemokratický je Evropský parlament, kdy hlasují všichni europoslanci, ale hlasy se sčítají podle hlasování šéfů jednotlivých frakcí s přihlédnutím k přítomnosti jednotlivých poslanců, pokud některý z poslanců nepožádá o individuální elektronické hlasování. Měla by být zakázána. Rychlé a spolehlivé sčítání na základě elektronického hlasování poslanců lze dnes snadno zabezpečit.

Značně kontroverzní je omezování času pro vystoupení poslanců či zastupitelů. Určitá omezení v Europarlamentu lze i pochopit, ale už těžko na jednání poslanců, senátorů, zastupitelů krajů, měst, obcí ČR...

Síly prosazující socializaci a demokratizaci obecně by měly v případě svého vítězství jako první opatření očistit ústavu od zjevných disfunkčních prvků. Nelze tolerovat ustanovení či mezery ústavy umožňující zrušit předčasné volby, neboť by zkorumpovaný poslanec přišel o výhody poslance, viz rozhodnutí Ústavního soudu

ČR o jejich zrušení v roce 2009. Nelze tolerovat, aby nezvolení prezidenta předepsanou 60 % většinou poslanců znamenalo automaticky nové parlamentní volby a následně za pomoci přeběhlicků umožnilo provést státní převrat, viz Moldavsko v roce 2009. Přeběhlictví poslanců by se mělo trestat ztrátou mandátu. Nelze ústavou umožnit odvolání prezidenta poslanci a senátory prakticky bezdůvodně, resp. jen proto, že se většina zákonodárců rozhodla provést ústavní státní převrat, jak se stalo v květnu 2016 v Brazílii. Problémů je zde jistě víc. Ústava ČR z roku 1992 je příkladem ústavy mnoha nejasností a mezer, umožňující různé machinace na účet demokracie.

Ústavní soud

Demokratická ústava by měla jasně stanovit, že Ústavní soud posuzuje pouze soulad přijímaných zákonů s platnou ústavou. Měl by mít ústavou zakázáno vykládat a extenzivně rozšiřovat legislativu. Rozhodnutí Ústavního soudu ČR 28. června 2016, že sezdané páry homosexuálů mají právo adoptovat děti heterosexuálních rodičů, klade další otazník nad ústavností v ČR. Toto rozhodnutí poškozují rodinu, neboť vzhledem k povaze své nemoci homosexuální pár nemůže být dobrým vzorem chování pro vychovávané děti. Takových případů rozhodnutí Ústavního soudu ČR známe řadu. Rozhodnutí ústavního soudu Evropské unie, že nelegální překročení hranic migranty nemůže být důvodem pro jejich zadržování, je justičním zločinem velkého rozsahu, který ničí Evropskou unii.

Odvolatelnost politiků

Značně kontroverzní otázkou je odvolatelnost volených politiků z funkcí. Dlouholeté diskuse mezi ekology dospívají jednoznačně k závěru, že případné odvolatelnost zákonodárců by znamenala přednostní odvolávání těch slušných. Naznačuje to i současná snaha odvolat levicového venezuelského prezidenta Maďura z funkce na základě referenda či nedávné odvolání brazilské prezidentky.

Někteří navrhuji odvolatelnost politiků na základě výsledků referenda. Tím se může předejít justiční zvlůli, ne však prakticky neomezené masmediální manipulaci a možnosti odvolat menšinové politiky. Odvolatelnost politiků, a to i na základě výsledků referenda, popírá základní princip svobodných voleb – jejich výsledek. Vrchovatě to platí pro politiky zvolené v systému poměrného hlasování, protože by je odvolávali zřejmě ti voliči, kteří je nevolili. Platí to ale i pro politiky zvolené v přímých volbách, zpravidla výraznou menšinou hlasů z celkového počtu voličů.

Volení politici mají být nezávislí a mají odpovědně sloužit vlasti (podobně kraji či obci zastupitelé), viz poslanecký a zastupitelský slib. Nezávislost poslanců, senátorů a zastupitelů zvolených na kandidátní listině té či oné politické strany a za ten či onen volební program je iluzorní. Veřejnost oprávněně žádá, aby byli odpovědní za jeho plnění. V praxi je běžné, že mnozí vrcholoví, ale také krajší a komunální politici žádnou odpovědnost ke společnosti a nejednou i k vlastní politické straně necítí.

Mám za to, že pravomocné odsouzení prezidenta, ministra, poslance, senátora či zastupitele soudem za delikty kriminální povahy by mělo znamenat automaticky zánik jeho mandátu, resp. trestné činy se nemohou krýt imunitou. Poslanecká, zastupitelská a podobná imunita by se neměla vztahovat také na činy charakteru přestupků (jako řidič či řidička zavíní dopravní nehodu apod.). Zde samozřejmě bez ztráty mandátu.

Podobně přestup poslance, senátora či zastupitele do jiné politické strany by měl automaticky znamenat zánik jeho mandátu. Jde totiž o plivnutí do tváře voličů a výsměch svátku demokracie – svobodným volbám, o zjevné zpronevěření mandátu voličů. Pravda, ani takové řešení nemusí stačit, protože političtí turisté mohou zůstat ve svém klubu a hlasovat proti programu své strany. Největším problémem zde bývá skutečnost, že v praxi nejednou po volbách ta či ona politická strana či hnutí na své předvolební sliby rychle zapomene, obvykle pod praporem nutného koaličního kompromisu. Zejména politické strany „*podnikatelských subjektů na jedno použití*“ se často brzy štěpí a rozpadají, nejen Unie Svobody, Věci veřejné či Úsvit v ČR. Jisté je, že různá politická hnutí vzhledem ke své ideové nezakotvenosti a volnějším organizaci jsou z hlediska plnění předvolebních slibů ještě rizikovější než klasické politické strany.

Za účelné považují doplnit volební zákony o povinnost každého volebního subjektu hlásícího se do voleb se svou kandidátkou odevzdat také svůj závazný volební program, který by byl trvale na internetu například Českého statistického úřadu u daného volebního subjektu. Praxi to ale příliš neovlivní, neboť většinu voličů volební programy zajímají málo nebo vůbec. Lze i uzákonit povinnost jednotlivých poslaneckých klubů před důležitými hlasováními sdělit (a následně zapsat), že jde o hlasování důležité z hlediska volebního programu příslušné strany. Ani pak ale nebude reálné uvažovat o případném postihu těch, kteří by hlasovali zjevně proti svému volebnímu programu. Kdo by to posuzoval? Soud? Dejme tomu, byť o nezávislosti soudů je řada oprávněných pochybností. Ale co když příslušný soud narazí na problém nejasnosti, zda volební program

příslušné politické strany zradil její konkrétní poslanec odpadlík nebo poslanci věrní vedení příslušné strany? Jak hodnotit velmi častou situaci, že zákonodárci společným úsilím vyplodili zmetek?

Referendum nutnosti

Nesporně pozitivní je uzákonění místního, regionálního i celostátního referenda, viz zkušenosti Švýcarska, kde ta či ona referenda provází prakticky každé volby. Zákon o referendu platný v roce 2016 v ČR má ale zásadní nedostatky. Počítá jen s obecním a krajským referendem, nikoliv s referendem celostátním, v rozporu s ústavou ČR. Zákon o referendu by měl kromě uzákonění celostátního referenda zakázat machinace typu vyhlášení referenda na termín krátce před volbami nebo krátce po volbách. Zákon by měl učinit trestným jeho zjevné maření, zejména vyzývání k jeho bojkotu ze strany politiků (vyzývat k bojkotu referenda může jen totalitář nebo ziskuchtivec, který se bojí jeho výsledků), zneužívání veřejných peněz na maření referenda (možnost vést kampaň pro či proti konkrétnímu referendu ve veřejných médiích má často jen jedna strana, zpravidla ta spjatá s vedením příslušné radnice). Výše uvedené nekalé praktiky byly použity v roce 2005 ze strany vedení města Brna ke zmaření referenda o zachování polohy hlavního osobního železničního nádraží v centru města nízkou účastí voličů. Při obdobném referendu konaném v termínu krajských voleb 2016 k bojkotu referenda vyzývala pro změnu část opozice.

Mimořádně špatné je, pokud výsledky referend jsou často neplatné pro nízkou účast voličů, nejen v ČR. Otázkou je, zda termín referenda nevázat zákonem přímo na termín celostátních voleb, což v ČR zaručuje termín přinejmenším 1x za 2 roky, často i jednou za rok, a také na stejné volební místnosti při jinobarevných obálkách.

Tzv. nezávazné referendum nevidím jako smysluplné, viz Holandsko, přinejmenším v podmínkách ČR, jejíž demokracie se stále nachází v pubertě. Na druhé straně právně nezávazné referendum ve Velké Británii o brexitu, vystoupení Velké Británie z Evropské unie, pohnulo dějinami. Útoky na referendum, když jeho výsledek není po chuti vládnoucí moci domácí či nadstátní, jsou cynickým opovrhováním vůle voličů. Praxi opakování referend, dokud nedopadne tak, jak příslušná moc potřebuje, by mělo být zakázané, viz referendum o Lisabonské smlouvě ve Francii a v Holandsku či v Irsku.

Povinná volební účast?

Čím nižší účast voličů, tím méně legitimní orgán z voleb vzejde. Zejména orgány zvolené při volební účasti pod 50 % nemají dostatečnou legitimitu. Nejsou ale neplatné, resp. nezákonné. Pravidla voleb znali či alespoň měli znát všichni.

Tento problém se ale netýká zdaleka jen USA, resp. většinového volebního systému. V ČR silící nástupy a po té rychlé úpadky volebních politických stran a hnutí na jedno použití na základě dostatečně velkého balíku peněz, poskytnutých většinou utajenými sponzory, za který si koupí hromadné sdělovací prostředky hlavního proudu a jejich prostřednictvím náležitě občanům před volbami vymyjí mozky, jsou stejného druhu, viz Unie Svobody, Bursíkova Strana zelených, Věci veřejné, Úsvit a zřejmě i hnutí Ano 2011, které ale více méně financuje jeho šéf oligarcha Andrej Babiš. ČR má přitom politické spektrum podstatně podobnější se západní Evropou ve srovnání s Polskem, Maďarskem či Slovenskem, kde je zastoupení značně proměnlivých „exotických“ politických stran mnohem větší.

Nevím, jak reagovat na možnou nízkou volební účast. Ani zákonná povinnost účastnit se voleb spojená s citelnými pokutami za neúčast nezajišťuje stoprocentní volební účast, jak ukazuje praxe některých států, které k ní přistoupily. V Řecku je dokonce jen kolem 50 %, což při kruté porobě Řecka světovými bankéři nepřekvapuje.

Nejvíce voliče odrazuje od účasti na volbách nízká politická kultura volených elit a pocit, že účastí ve volbách občan nemůže nic podstatného změnit. Bezmoc občanů byla nedávno umocněna nehorázným znásilněním řecké levicové vlády A. Tsiprase bezohledným diktátem Mezinárodního měnového fondu, Evropské centrální banky a Evropské komise. Uzákonění neplatnosti voleb z důvodu nedostatečné účasti voličů ale může vést k ústavní krizi, kdy nebude nikdo platně zvolen a státní moc bude zcela delegitimována.

Není také překvapivé, že zatímco parlament za vedoucí úlohy komunistické strany a formálních voleb kandidátů Národní fronty byl z hlediska zastoupení základních tříd a sociálních vrstev společnosti poměrně vyrovnaný, byť převahu v něm měla inteligence, v ČR po roce 1989 prakticky chybí v parlamentu rolníci a dělníci (2-3 z 200 a to jde obvykle o odboráře, kteří patří spíše k odborové byrokracii). Parlament se stal prakticky výsadou inteligence, obvykle silně odtržené od potřeb běžného života.

Zjevnou pohromou bývají politici, kteří jdou po škole nebo ještě za studií rovnou do vysoké politiky. Požadavek na minimální věk 45 let pro prezidenta, 40 let pro senátora, 30 let pro poslance Sněmovny ČR a 25 let pro zastupitele krajů je zcela na místě. Účelové změny věkové hranice pro možnost zvolení některých politiků

jsou zjevně špatné. Podobně je tomu s účelovými zákony, umožňujícími zastávat některé klíčové funkce ve státě po víc než dvě volební období po sobě, klasicky hlavy státu, člena Ústavního soudu, bankovní rady apod.

Otázkou je, na kolik žádat průpravu kandidátů na poslance parlamentu prací v zastupitelstvech obcí, měst a krajů. Taková praxe jistě dává neocenitelné zkušenosti. Dá se ale také „prosedět“.

Častým problémem jsou politici, kteří dlouhodobě žili v zahraničí a pak často hájí zahraniční zájmy proti zájmům domácím. Problémem jsou i politici s dvojitým či vícetím občanstvím. Mám za to, že politici s jedním a více nečeským občanstvím by neměli mít právo být voleni do zastupitelstev všech stupňů, zvláště pak ne do parlamentu, ani zastávat vysoké státní funkce. Přísaha či slib věrnosti může být jen jedna.

Rozdíl mezi konstituční monarchií a parlamentním systémem, kde má prezident nízké pravomoci (kancléřský systém), je malý.

Přímé volby

Částí levice požadovaná přímá volba nejlépe všech významných politiků je problematická. Odpovídá jí většinový volební systém, kdy vítěz bere vše a systém je tak zjevně málo demokratický. Zjevnou absurditou je volba soudců občany, která už od vzniku USA zásadně podlamuje demokracii v zemi. Jinak řečeno, pokud je soudec nucen soudit podle nálad lidu a nikoliv podle platných zákonů, je to špatné, velmi špatné.

Bylo by ale chybou přímé volby politiků za všech okolností zavrhnout. Reálně jsou přímé volby starostů v rámci poměrného volebního systému, podobně přímé volby primátorů, hejtmanů a prezidenta republiky. Je ale třeba vidět, že přímá volba prezidenta s nízkými pravomocemi nemá větší smysl, viz její zavedení na Slovensku v kombinaci s ještě větším omezením i ta nízkých pravomocí prezidenta. Přímé volby starostů, primátorů a hejtmanů mohou být disfunkční v případě, že se zvolený militantní starosta, primátor či hejtman střetne s protichůdnou militantní většinou v příslušném zastupitelstvu. Neschopnost komunikovat a přistupovat na rozumné kompromisy v zájmu občanů, voličů je častý problém nejen ČR.

Závěr

Občas slyším srdcervoucí nářky, jak strašně funguje náš nebo také některý zahraniční parlament. Někteří vzývají i Napoleona Bonaparta, jež v roce 1799 za pomoci oddílů vojáků rozehnal francouzské zkorumpované nekompetentní Direktorium se slovy: „*Odejdete! Již jste toho zkazili dost!*“ Sám se pak jmenoval císařem. Jeho vládu provázela dlouho obrovská vítězství. Kromě Ruska, Británie, Turecka a Švédska si podrobil celou Evropu. Pak ale přišlo neúspěšné tažení do Ruska a Napoleonův nezadržitelný pád. Zajali ho po prohrané bitvě u Lipska v listopadu 1813. Na přelomu března a dubna 1814 ruská vojska obsadila Paříž. Zůstalo po něm mnoho masových hrobů těch, které k vítězství nepřivedl. Kteří padli za Jeho veličenstvem nebo v boji proti Jeho veličenstvu.

Několik poznámek programům politických stran

Radim Valenčík

Úvodní poznámka

Následující materiál se sestává z několika článků, které jsem publikoval k problematice volebních programů politických stran. Materiály jen mírně upravuji a krátím, aby vytvářely určitý celek.

Vycházím z toho, že všechny politické strany jsou dnes ideově vyprázdněné. Mj. i proto, že jejich politická role spočívá spíše v kamuflování příčin současného stavu než v jejich odhalování a řešení.

Vstupujeme do roku 2017

Co si popřát do roku 2017? Roku, kdy budou významné volby v Německu a po té hned u nás. Roku, kdy si hned po obou volbách budeme připomínat kulaté stoleté výročí pokusu o historickou změnu a kdy si budeme muset odpovědět na otázku, proč se nepodařil.

V této souvislosti budeme mít velkou příležitost společně se zamyslet nad tím, čím je současná doba zvláštní, jakou dějinnou proměnou prochází naše globální společnost. Není totiž náhodou, že problémy narůstají rychleji,

než se řeší, vyhrocují se a nastolují otázku přežití. To vždy v dějinách signalizovalo, že se děje něco převratného, že dochází ke zlomu setrvačného vývoje.

To, o co jde, se dá vyjádřit velmi stručně takto:

Přecházíme od ekonomiky založené na výrobě strojů a strojů k ekonomice založené na výrobě lidí a lidí.

Jen musíme správně přečíst (a pochopit), co to znamená.

Průmyslová revoluce vedla k ekonomice založené:

a) Na výrobě strojů (koho čeho) v tom smyslu, že se začaly vyrábět stroje v takovém rozsahu, jaký byl v předcházející ekonomice nepředstavitelný.

b) Na výrobě strojů (čí) v tom smyslu, že hlavní produkcí určenou ke spotřebě již nebyla produkce zemědělská, ale průmyslová. Stroje začaly vyrábět převažující a stále rostoucí díl toho, co lidé spotřebovali.

Z tohoto hlediska bude výsledkem změny, která nás čeká, přechod k ekonomice založené:

a) Na výrobě lidí (koho čeho) v tom smyslu, že bude produkován člověk jako hlavní výrobní faktor, lidský kapitál jako souhrn produktivních potencií člověka, a to v takovém rozsahu, jaký byl v předcházející ekonomice nepředstavitelný. Ano. Dnes si ještě zdaleka nedovedeme představit, o kolik budou lidé umět více, a jaké budou mít možnosti to, co budou umět, uplatňovat, i jak dlouho dokážou svůj potenciál uplatňovat.

b) Na výrobě lidí (čí) v tom smyslu, že hlavní produkcí určenou ke spotřebě již nebude produkce průmyslová v podobě spotřebních statků, ale budou to produktivní služby poskytované lidmi lidem. Tato produkce bude tvořit stále větší díl toho, co bude spotřebováno, ale touto (produktivní) spotřebou bude vytvářen sám člověk jako nositel schopností, hlavního výrobního faktoru.

Poprvé jsem tuto myšlenku použil v pořadu *Souvislosti Jana Pokorného "Má lidská práce budoucnost?"* 26. 10. na ČT2, viz:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/11483158486-souvislosti-jana-pokorneho/216562220750017/>

Myslím, že v kontextu diskuse, která v pořadu proběhla, bylo dostatečně srozumitelné a dostatečně pochopeno, o co šlo.

Rok 2017 může k rozšíření představy, o co jde, podstatným způsobem přispět. Jednak proto, že budeme hledat odpověď na otázku, proč rok 1917 nepřinesl očekávanou změnu k lepšímu, jednak proto, že lidé budou očekávat od stran, které půjdou do voleb, odpověď na otázku, co se děje. Ty strany, které nebudou tuto otázku schopny odpovědět, které přijdou s plytkým, kýčovitým programem slibů, mohou zcela vypadnout ze hry.

Takže mé přání do Nového roku 2017:

At' tento rok přinese podstatný posun v pochopení toho, o co jde, ze strany velké většiny normálních lidí, a at' vypadnou ze hry všichni, kteří chtějí dál považovat za normální to, co normální není, dál tunelovat společnost shora, dál udržovat při životě to, co nemá budoucnost.

Co musí dobrý program obsahovat

Předkládám svoji představu toho, jaké bloky by měl mít program strany, která by chtěla uspět ve volbách a návazně pak začít efektivně řešit současné problémy:

Blok 1: S kým a proč

Proč společně s námi. Proč je důležité stále plněji chápat, o co jde. Co nám je oporou.

Hned v první části by měl program oslovit ty, kteří mají aktivní zájem o účast na společenském dění. Zdůraznit, že dosáhnout změny nepříznivých trendů je možné pouze tehdy, pokud se do toho zapojí lidé zdola. Ukázat, jaké možnosti se k tomu nabízejí, co pro jejich aktivní účast strana udělá. A také, že k plnohodnotnému životu aktivní účast ve veřejném životě patří, právě tak jako to, aby člověk věděl stále přesněji, s využitím svých průběžně získávaných zkušeností, o co jde, jak se efektivně na řešení problémů podílet.

Blok 2: Reflexe doby

Jaké problémy řeší celý svět a jak se to promítá k nám.

Návazně na to je nutné srozumitelně vysvětlit, o co v současné době jde, proč se problémy nahromadily, proč došlo k určitému historickému excessu, v čem je současná doba přelomová. A také ukázat celkovou vizi řešení problémů, jaké perspektivy se po jejich překonání otevírají. Tak, aby ten, koho chce strana získat, uznal intelektuální sílu strany a pochopil své místo v současném dění. Bez étosu "odhalení hádanky dějin" není šance na úspěch ve smyslu nikoli jen uspět ve volbách, ale také získaný politický potenciál efektivně využít k prosazení změn.

Blok 3: Příčiny problémů

Z čeho vyvěrají současné problémy a proč se je nedaří řešit.

Pochopení doby ještě neznamená odhalení příčin problémů, nárůstu jejich intenzity a propojování jedněch problémů s druhými. Zde je potřeba pochopit společenské mechanismy, v důsledku jejichž působení mnoho lidí selhává a kterými je generováno současné zlo. Příčiny problémů jsou dvojího typu. Jednak to, že setrvačný vývoj naráží na přirozené bariéry a ty o sobě dávají vědět. Jednak to, že neexistence realistické pozitivní vize vede ke ztrátě hodnot, demoralizuje. Proto je "odhalení hádanky dějin", které bylo zmíněno v předcházející části, tak významné. Identifikování a popis mechanismů zla, které způsobují i to, že se problémy obtížně řeší, že zlo je rezistentní, musí být natolik přesné, aby bylo každodenní oporou pro každého, kdo se aktivní podporou strany snaží přispět k řešení problémů.

Blok 4: V čem jsme jiní

S čím novým přicházíme a co ostatním chybí.

Nyní již může strana říci, v čem je jiná než ostatní a proč ostatní strany selhávají. A říci to zcela natvrdo. Případně, pokud by takto přistoupila k tvorbě svého programu i jiná strana, jakkoli podle tradičního dělení politického spektra odlišná, ji v tomto vyjádřit své sympatie, ale současně zdůraznit i příslušné odlišnosti od jejího programu. Hlavní politická soutěž nebude o dílčích odlišnostech v programech stran, ale ve střetu starých (jen slibujících, pokryteckých) a nových (těch, které ví, jak problémy řešit) programů. Pojem "pokrytecký program" není uveden náhodou. Svým způsobem je pokrytectvím, neomaleností i drzostí, pokud se nějaká strana (jakkoli tradiční či zdánlivě silná) snaží získat voliče, aniž by ti, co drží kontrolní vlivový balík této strany, věděli, z čeho současné problémy pramení a jak je řešit. Je to nabízení zkaženého zboží. A toto pokrytectví může strana pranýřovat.

Blok 5: Ne dvojímu metru

Jak a proč je používána politika dvojího metru, proč je nebezpečná a jak se pozná.

Jakmile si uvědomíme předcházející, pak si můžeme udělat i představu o tom, co pokazilo tradiční a zdánlivě silné politické strany. Především to, že se nechaly vtáhnout do geopolitiky a následně i lokálpolitiky používání dvojího metru jako mocenského klacku k vyvolávání konfliktů ve světě a překrývání jedněch konfliktů takto vyvolaných ještě většími. Politiky, která každého z nás přivedla k bezprostřednímu existenčnímu i fyzickému ohrožení a která přivedla na práh globální katastrofy i celou naši civilizaci. Od slouhovství ve vztahu k politice dvojího metru je již jen krůček k zapouzdřování se těch, kteří tyto strany reprezentují, k tomu, že považují za normální to, co normální není. Od politiky generované takovými subjekty nelze čekat nic užitečného. Strana, která chce být nositelem změny k lepšímu, se nesmí bát politiku dvojího metru veřejně a vši silou pranýřovat, tam kde se tato politika dvojího metru projeví.

Blok 6: Skutečné reformy

Co jsou skutečné reformy, proč jsou nutné, čím se liší od toho, co se doposud zkoušelo.

Strana nemůže získat důvěru veřejnosti, pokud nevyloží karty na stůl a nepředloží celý komplex reforem (zejména v citlivých oblastech jako je vzdělání, péče o zdraví, penzijní a sociální zabezpečení). Přitom tak, aby komplex reforem, který přeloží, byl v souladu s její dlouhodobou vizí a aby svůj komplexní program reforem ustála před odbornou i laickou veřejností. Toto je nejnáročnější část programu. Je jí nutno vyložit jak v obecné rovině, tak i v detailní.

Blok 7: Čím začít

Čím lze začít již nyní, proč je to tak důležité.

Velmi důležité je přesně vymežit, čím strana začne. A to ne ve stylu, "pokud bychom mohli, tak bychom", ale tak, aby změna s podporou veřejnosti skutečně začala. A to i v rámci své volební kampaně. Téma musí být dobře vymezené a nebyť jen "politické" (tj. nastolovat nějaký požadavek na změnu rozhodování). Musí být i "ekonomicky samonosné", aby vedlo k vytváření zdrojů a nikoli jen jejich přerozdělování. A navíc – na pokrok v té oblasti, která bude zvolena jako výchozí, pak mohou plynule navázat další změny. A takto musí být výchozí krok prezentován. Jako začátek změn podstatným způsobem zvyšujících i ekonomickou efektivnost.

Blok 8: Opora v teorii

Bez dobré teorie nelze včas reagovat na různá překvapení, která přináší život.

Strana by se neměla bát přihlásit k tomu, jak chápe intelektuální dědictví, ze kterého vychází. A to nejen ve smyslu respektování hodnot, ale i teoretické opory při řešení reálných problémů. A to jak z hlediska dlouhodobější historie, tak i současných teoreticky podložených koncepcí u nás i v zahraničí. Je to důležité při motivování lidí, udržení étosu i pro včasnou reakci na průběžně se vyskytující problémy v realizaci jejího programu.

Zásady programu pro jakoukoli stranu, která chce uspět v podzimních volbách

1. Předložte skutečný program, tj. program, který přesně identifikuje **příčiny současných problémů a ukazuje, co dělat.**

2. Nepodceňujte lidi, lidi neuvěří slibům, **lidi uvěří tomu, kdo do toho půjde s nimi, kdo jim dá přesvědčivou odpověď na otázku, co dělat.**

3. Přesvědčivým způsobem se **distancujte od politiky dvojího metru používané v globálním měřítku.** Je to politika, která vede svět od konfliktů k ještě větším konfliktům. Ten, kdo se od této politiky nedokáže odpoutat, tomu lidi nebudou věřit a on **sám se stane globálním slouhou a ztratí orientaci.**

4. Neupadněte do **pasti považování za normální toho, co normální není.** Odpoutejte se od "politických investorů", jejichž investice se vracejí z provizí za veřejné zakázky či z rozdělování peněz e evropských fondů. **Tunelování společnosti shora, jakkoli se jedná o rozšířený jev, není normální.**

5. Uvědomte si příčiny **krize tradičních stran** – programovou vyprázdněností v podobě předkládání slibů, v jejichž splnění sami nevěří, **slouhovstvím globální politice dvojího metru, považováním za normálního tunelování společnosti shora se dostaly do extrémní pozice novodobé mccarthismu, nastavování fiktivního nepřítele, aby překryly skutečnost, že hlavním nepřítelem je jejich vlastní degenerace.**

6. Využijte toho, že **strany, které nebudou respektovat tyto zásady, opouštějí politický střed, tak jak jej vnímají občané. Obsad'te tento politický střed.** Voliči na to čekají. Nenechte se vtáhnout do pasti opačného extrémismu.

7. **Nepohlížejte na voliče jako na konzumenty politiky, ale jako na tvůrce politiky.** Voliči chtějí takový program, jehož realizace se sami mohou účastnit. Program, který je zaúkoluje a řekne jim, jak pomoci straně, která to myslí vážně.

8. Nebojte se voličům dát otázku, **v čem je naše doba výjimečná a v čem spočívá její přelomový charakter.** Oni na to čekají. A chtějí znát takovou odpověď, které porozumí a která jim dá naději.

9. Nemoralizujte. Za moralizováním v jakékoli podobě se většinou skrývá přetvářka. Platí, že plné využívání investičních příležitostí spojených s rozvojem uchováním a uplatněním schopností každého člověka je **jak naplněním základního etického požadavku, tak současně i zabezpečením maximální efektivity ekonomického systému.** Proto každý komplexní přístup k řešení společenských problémů musí být vztažen až k této rovině obecného řešení.

10. Nebojte se předkládat řešení postupná a realizovatelná v dlouhodobé perspektivě. **Lidé nejsou naivní a nevěří v rychlou změnu.** Rádi uvítají koncepční uvažování a koncepční řešení problémů, pokud se budou moci aktivně podílet na jejich řešení.

11. Najděte **téma, ve kterém se nejvíce zrcadlí zablokování přístupu k pozitivnímu řešení současných problémů jak v důsledku slouhovství globální politice dvojího metru, tak v důsledku politiky tunelování společnosti shora.** Otevřete toto téma, **udělejte z něj nosné téma, tak, aby každý viděl možnost svého aktivního podílu na prosazení realistického řešení, a současně aby se plně obnažilo, co brání příslušné změně.**

12. Respektujte mezinárodní kontext, resp. **to, že obrat vývoje směrem k lepší budoucnosti si vyžádá i spolupráci s naší nejbližšími sousedy, se kterými sdílíme společnou historickou zkušenost.** Hledejme spojnice mezi těmi politickými subjekty, které nezdegenerovaly, příp. jsou schopny nápravy. **Programovost a odpoutání se od politiky selhání** je významnější, než jejich politické zaškatulkování v rámci té politiky, která selhala jako celek.

Ohlasy a komentář k nim

K tomu jsem obdržel velké množství podnětných ohlasů. Uveřejňuji je všechny, některé s komentářem:

Ohlasy na mém blogu:

Jezevec-Mrzout: *Nicméně i kdyby s takovým programem nějakým omylem přišla Vaše ČSSD, uvěřil by jí ještě někdo? Jste mrtví. Těch pár inteligentních zoufalců - jako jste Vy, Huml nebo ten boxer z Ústí, co vždycky vyletí a pak se zase zařadí do stranického šiku - dělá jen stafáž a prodlužuje agónii partaje. Dokonce jste stihli dohnat a předehnat Fialovu ODS...*

K tomu moje poznámka: O tom to není. Jde hledání příslušného politického subjektu, který může (ale také nemusí) vzniknout různým způsobem:

- Vznik nové strany.
- Posílení některé z menších stran.

- Reforma některé z tradičních stran.
- Kultivace radikalismu a příklon k programovosti.
- Restrukturalizace stran (štěpení a integrace).

Pokud by se v těchto volbách nepodařilo posunout vývoj směrem posílení pozic stran, které budou mít skutečný program, bude se politický vývoj vyznačovat značnou nestabilitou a poptávka po straně s dobrým programem (ve smyslu 12 tezí) se ještě zvýší.

Jan Schneider: *Voliči jako tvůrci politiky? Spíše realizátoři. Nemohl bych volit stranu, jejíž politika se bude odvíjet od přání voličů. Chci volit partaj, která bude dlouhodobě svá, bude prosazovat několik jasných programových bodů, ať budou mít preference jakékoliv. Ty body musí být jasné. V příštích volbách budu například volit stranu, která se zaváže prosazovat přijetí zákona, analogického americkému FARA (Foreign Agents Registration Act, 1938), jak o něm pěkně v pátek mluvila Ilona Švihlíková*

<http://www.rozhlas.cz/dvojka/jaktovidi/zprava/ilona-svihlikova-snizovani-dani-je-zavod-ke-dnu-velk-e-firmy-musi-platit-vice--1679938>

Budu též v pokušení volit stranu, která bude prosazovat napříč politickým spektrem definování státních (či zemských, lépe než "národních", nejsem Gerloch) zájmů, které budou respektovat všechny vítězné strany po volbách (jde zejména o oblast obrany a bezpečnosti). Nebude opravovat všechno, ale zaměří se na těch 20% příčin (Paretovo pravidlo, které čerstvě vnesl do diskursu Rubejšek).

K tomu moje poznámka: Voliči jsou samozřejmě REALIZÁTOŘI, ale hlavně ne KONZUMENTI.

To ovšem nevyklučuje i spoluúčasť na tvorbě či dotváření koncepce.

Nejdůležitější bude cca v únoru začít tlačit na všechny strany, aby začaly brát tvorbu programů vážně a nevytvářet POLITICKÉ KÝČE.

Pokud jde o obranu a bezpečnost, tam považuji (jak i píšu) za nej nej důležitější vědomý distanc od politiky dvojího metru v jakékoli podobě. Třeba i ve smyslu působení propagandy ("nepřátelských webů"), která porušuje zájmy naší země.

Mailem:

Ludvík Smýkal: *Když jsem se zamýšlel nad podněty, které by byly vhodné k zapracování do programu a které se mohly stát "nosným téma", opětovně jsem se vracel ke knize **Ilony Švihlíkové "Jak jsme se stali kolonií"**, kde ve svém nástinu pro budoucnost (str. 188 a dále) uvádí řadu podnětů, nad kterými je třeba, dle mého názoru, se důkladně zamyslet a případně je podrobněji rozpracovat. V opačném případě budeme "objevovat objevené"...*

Z jejího textu bych vyzdvihl myšlenku: "Musíme mít představu, z čeho bude ČR v budoucích zhruba deseti dvaceti letech žít. Tato představa musí být spojena s růstem životní úrovně i spravedlivou redistribucí a musí být prolnta ve všech politických koncepcích, samozřejmě včetně té zahraniční".

P. S. Zajímavé jsou též její myšlenky na vytvoření státního suverénního fondu. Dle mne by takovým fondem mohl být Státní penzijní (důchodový) fond, zřízený na podporu našeho penzijního (důchodového) systému. K jeho zřízení a financování by možné např. použít zisky (nebo jejich zákonem určenou část) státem vlastněných firem, zavedené korporátní a resortní daně, část devizových rezerv ČNB, apod.

Samozřejmě, řadě zainteresovaných se to nebude vůbec "líbit".

K tomu moje poznámka: "Musíme mít představu, z čeho bude ČR v budoucích zhruba deseti dvaceti letech žít", ale to nestačí. Musíme mít ještě představu toho, jak zajistit, aby to, z čeho budeme žít, fungovalo. Tj. **začít realizovat změny podmiňující přechod k ekonomice založené na produktivních službách, přitom tak, abychom tím vytvářeli i podmínky pro Průmysl 4.0.** Smysl tezí, které jsem napsal, je ovšem spíše v **kritice současných programů, které to, co dělá program živým, funkčním, co jej odlišuje od slibů, které se nemyslí vážně, bohužel neobsahují.** Většinou ani v zárodcích.

P. S.: Není nutno do penzijního systému vnášet nic zvenčí. Stačí jej netunelovat a stačí jej doplnit motivující nadstavbou pro ty, kteří se chtějí i ve vyšším věku uplatňovat na profesních trzích. Ostatně to je jedna z hlavních myšlenek monografie, kterou v současné době připravujeme.

Člověče, nenech ze sebe udělat pouhého voliče

Téměř každý den jsme svědky toho, jak je náš svět stále nebezpečnější a nebezpečnější. A zatím tu není politická síla, která by se k tomu postavila čelem, vyvinula poctivou snahu o pochopení příčin současných problémů.

Všechny politické subjekty, která se připravují na podzimní volby v příštím roce (bez výjimky!), chtějí z člověka udělat pouhého voliče: Nabídnout mu líbivý program, s jehož realizací se to nemíní vážně, a v případě úspěchu se podílet na pokračování tunelování naší země shora a posluhování selhání globální moci (a všechny

politické subjekty bez výjimky spoléhají na to, že člověk zredukovaný na pouhého voliče nebude mít na výběr a jeho volba bude volbou nejmenšího zla). Nyní však máme možnost to změnit.

Před pár dní jsem napsal pár řádek k tomu, co by mělo být v programu strany, která by byla volitelná:

Dostal jsem na něj velké množství ohlasů. Poučných. Přesvědčily mě o tom, že existuje zájem na tom, aby strany měly skutečný program a nikoli jen politický kýč.

Komplexní program zatím v našem týmu intenzivně dopracováváme, ještě je brzo jít s ním přímo do politické arény a oficiálně jej nabídnout (to bude, až dokončíme letošní monografii, někdy v únoru či březnu).

Co by mohlo (a mělo) být v programu kterékoli rozumné (a volitelné) politické strany

V monografii *"Ekonomický základ odvětví produktivních služeb a zahájení komplexních reforem"*, kterou připravujeme do tisku, se podrobně zabýváme možností vytvoření plně zásluhové a plně uzavřené postgraduální nadstavby současného průběžného penzijního systému. Podrobně zdůvodňujeme, proč by na základě jejího postupného zavedení mohly být odstartovány komplexní reformy. Psal jsem o tom vícekrát na svém blogu. Podrobně se o tom lze dočíst i na stránkách časopisu Marathon, Zvláštní číslo roku 2016, s. 11-25 zde: <http://valencik.cz/>

V tomto článku zveřejňuji ve velmi zahuštěné, téměř instantní podobě to, co by mohlo (a podle mého názoru i mělo) být v programu kterékoli politické strany. Pochopitelně po příslušných úpravách, po přeměně instantní formy v živou a srozumitelnou, která zapadá do dalších částí programu té či oné strany a je v souladu s její politikou profilací. Zde je příslušná pasáž:

Napravíme současný stav odchodu do důchodu, který nedostatečně motivuje k tomu, aby se člověk (jako na nejlepší investici do svého zabezpečení ve stáří) mohl zaměřit na prodloužení doby svého produktivního a tedy i výtěžného uplatnění. K tomu:

- Předkládáme příslušný projekt a dáváme jej k dispozici k odbornému posouzení.
- Aktivity směřující k realizaci výše uvedeného budeme konzultovat a koordinovat s našimi partnery v sousedních zemích, se kterými nás spojuje společná tradice, společné zkušenosti, společný způsob života, společný vývoj institucí.
- Budeme veřejnost podrobně informovat o cestě, kterou půjdeme, a neudělám žádný krok bez dostatečně plného souhlasu veřejnosti a politických, občanských i profesních organizací, které ji reprezentují.

Na základě toho zabezpečíme plnou stabilitu penzijního systému a vytvoříme podmínky pro posílení solidarity mezi těmi, kteří se chtějí a mohou produktivně uplatnit i po překročení hranice odchodu do důchodů, a těmi, kteří v důsledku vývoje své profesní dráhy či důsledku stárnutí tuto schopnost ztrácejí. Výsledkem této stability bude mj. posílení výplat v základním penzijním systému, tedy v tzv. prvním pilíři. Každý se bude moci na vlastní oči podívat a vlastním rozumem přesvědčit, jaké efekty bude náprava současného stavu do důchodu mít.

Tím vytvoříme podmínky pro postupnou, plynulou a dobrovolnou reformu celého penzijního systému. A to tak, že každý si bude moci zvolit dobu odchodu do důchodu ve stávajícím systému podle stávajících pravidel a když uzná za vhodné, přejít do systému, který navrhujeme.

Budeme podporovat komplex změn v těch odvětvích, které umožňují prodloužit dobu produktivního uplatnění člověka, a to i s ohledem na specifika jednotlivých profesí a očekávaného změny vývoje profesního uplatnění v jednotlivých odvětvích. Jde zejména o změny v nadstandardním zdravotním pojištění, celoživotním vzdělání, lázeňské péči, výchovy k racionálnímu projektování celoživotní profesní dráhy (již na úrovni základního vzdělání a návazně, ve vyšším věku, za aktivní pomoci a podpory profesních organizací).

Dosáhneme toho, že naše společnost bude uvažovat a následně i realizovat všechny změny s plným pochopením toho, o co jde, s vizí celé dlouhodobé perspektivy. Předpokládáme, že se tato dlouhodobost promítne i do způsobu života.

Postupně tak vytvoříme ekonomický základ pro vzestup odvětví, která umožňují nabývat, uchovat a uplatnit lidské schopnosti, tak se stala dominantním sektorem ekonomiky (vzdělání, péče o zdraví, výchova v rodině, zajištění startovní rovnosti šancí pro mladé). Odvětví těchto produktivních služeb nabídnou neomezené možnosti pro dynamické profesní uplatnění většiny obyvatelstva, zejména pak té části, která bude v souvislosti s technologickými změnami dalších vln průmyslové revoluce uvolňována z bezprostřední výroby, a současně vytvoří dostatečný silný inovační potenciál pro tyto technologické změny.

Stabilní a efektivní systém založený na celoživotním nabývání, uchování a uplatnění schopností člověka, v jehož dynamice bude hrát významnou roli zásluhovost, otevřeme všem, kteří se na vytváření tohoto systému budou mít zájem podílet a se kterými nás bude spojovat ochota ke vzájemnému respektování hodnot, kulturnímu obohacení a úcta k základům toho, z čeho náš sociální a ekonomický život vyrůstá.

Patrně se objeví námitka, že je to pro lidi příliš náročné, že by tomu neporozuměli, že to narazí na jejich předsudky. Uvidíme. Myslím, že to lidé pochopí a že právě něco takového čekají. Ostatně - zkusme to a zahajme diskusi na toto téma.

4. Podklad k monografii

V loňském zvláštním čísle našeho časopisu jsme zveřejnili pracovní verzi připravované monografie „*Ekonomický základ odvětví produktivních služeb a zahájení komplexních reforem*“. Práce na ní postoupily a kromě jiného přibyla ještě jedna kapitola. Uveřejňujeme ji v současné, rovněž pracovní podobě:

Motivace a hodnotové orientace lidí

Při odpovědi na otázku, KDO PROVEDE NEZBYTNÉ ZMĚNY, je důležité znát, jak se vyvíjejí motivace lidí. Touto otázkou jsme se podrobně zabývali již v předcházejících dvou monografiích (Valenčík a kol., 2014, s. 66-77), (Valenčík a kol., 2015, s. 87-90). V první monografii šlo o subkapitoly „*Jak funguje a jak se vyvíjí náš systém prožitků či požitků*“ a „*Existenciální základy ekonomie produktivní spotřeby*“, ve druhé o subkapitoly „*Existenciální rozměr teorie a jeho souvislost s ekonomikou produktivní spotřeby*“. Hlavní pozornost jsme věnovali problematice přenosu prožitků z finálního uspokojení finální potřeby na činnosti, prostředky a podmínky, které k uspokojení dané potřeby vedou, a vzniku nových prožitků fixujících nové potřeby. V této monografii porovnáme standardní pojetí hodnot a hodnotových orientací doplněné rozbořením původního empirického materiálu s dalšími poznatky v oblasti ekonomie produktivní spotřeby.

1. Hodnoty a lidský kapitál

František Zich

Navzdory tomu, že v souvislosti s koncepcí lidského kapitálu je mnohokrát zmiňován a diskutován i pojem hodnota, **při běžném pohledu se zdá, jakoby hodnoty a lidský kapitál spolu nesouvisely**. Lidský kapitál tak jak je uchopen a profilován ekonomickou vědou a praxí vnímá hodnotu pochopitelně ekonomicky, tedy většinou jako něco co lze vypočítat, porovnávat, směnit apod. (Hodnota zboží, práce, vzdělání, dokonce i hodnota rodiny, dítěte může být hodnocena prostřednictvím ekonomických měřítek a ukazatelů.) Koneckonců tato schopnost ekonomie měřit, převádět jevy na hodnoty, významy, užitek, zisk, náklady apod. na měřitelné (exaktní) vyjádření patří k velkým přednostem ekonomie. Nicméně je zjevné, že se tím obsah pojmů hodnota a hodnocení nevyčerpává. Zůstává zde široká oblast neekonomických jevů (z nichž ovšem, každý může být konec konců převeden, i když někdy s velkými obtížemi, na měřitelnou formu) a hodnot, které hrají v životě člověka a celé společnosti významnou, a v mnohém i rozhodující roli. **Hodnoty ve svém celku tvoří antropologickou konstantu, jsou tedy imanentní součástí lidské identity a lidského jednání**. Jako univerzální výbava člověka fungují samozřejmě podle okolností rozdílně, nicméně jsou přítomné v každé situaci, v níž se člověk nachází. Z tohoto pohledu na hodnoty jako na všeobecnou univerzální výbavu člověka se ekonomické chápání hodnoty jeví jako parciální redukce určité části univerza (komplexity) lidské společnosti jako celku. Jde o redukci souvislosti i z pohledu jednotlivce.

Otázka zní: jaký je vztah mezi konceptem lidského kapitálu a konceptem lidských hodnot?

Jde o dvě nesrovnatelné a nesouvisějící teorie, nebo naopak? Je např. teorie hodnot, hodnotový svět součástí lidského kapitálu? Nebo naopak je lidský kapitál podřízen soustavě lidských hodnot? Jak a kdy? Máme-li na tyto otázky odpovědět, musíme si připomenout několik vymezení těchto pojmů. Podle protagonisty teorie lidského kapitálu **H. Beckera** je lidský kapitál definován jako: „...*schopnosti, dovednosti a odpovídající motivace tyto schopnosti a dovednosti uplatnit*“ (Becker, 1964)

Podle OECD je lidský kapitál souhrn znalostí, dovedností a schopností, kterými je jedinec vybaven. Důležitý pro ekonomii je především to jak se tato vybavenost projevuje v ekonomické činnosti člověka a lidí obecně. Úroveň lidského kapitálu pak ovlivňují hlavně genetické zděděné a vrozené schopnosti, rodinné, sociální a další faktory prostředí, ve kterém se jedinec nachází, a všechny druhy vzdělání. (OECD, 2002)

Francouzský sociolog Pierre Bourdieu rozšiřuje definici lidského kapitálu a chápe jej jako **jakoukoliv lidskou kapacitu schopnou produkovat zisk a reprodukovat sama sebe** ve stejné či rozšířené podobě, schopnou nejen akumulace, ale i směny, konverze a rozšířené reprodukce. Vedle vymezení lidského kapitálu se Bourdieu zabývá pojmy sociální a kulturní kapitál, které chápe jako potenciály, které mohou být využity pro příslušné zisky. Kulturní kapitál chápe jako symbolické bohatství, které je ve společnosti ceněno a vyhledáváno. Kapitál sociální je pak dán vztahy, jimiž člen společnosti disponuje a které může využít k upevnění, nebo zlepšení svého sociálního postavení. (Bourdieu, 1977)

Rozšířením úvah o lidském kapitálu o tyto dva kapitály upozorňuje, že lidé mají k dispozici další potenciály, které využívají v zájmu své prosperity (blaha). V současné době se v odborném tisku objevují úvahy o tzv. *beauty capital* a měření jeho významu pro profesní kariéru.

Český autor J. Kameníček se netrápí žádnou složitou definicí. Ukazuje, že lidský kapitál je školní vzdělání, odborné kurzy, výdaje na lékařskou péči atd. Výdaje na tyto záležitosti jsou investice, které vedou k zvyšování našich zisků, Klade nároky na návratnost této investice. V souvislosti s diskusí o likviditě kapitálu uvádí „*Lidský kapitál je aktivum obecně velmi málo likvidní, měla by pro něj tedy být příznačná kladná a snad i měřitelná prémie za likviditu.*“ (Kameníček, 2003) Všimněme si ještě onoho atd. ve výčtu, co lidský kapitál je. Co si pod tím máme představit? Je skutečností, že tímto nedokončením definic lidského kapitálu pomocí výčtu si pomáhá více autorů. Umožňuje to při diskusí o nejasnosti základního pojmu doplnit cokoli, co se objeví jako výtku. Patří tam tedy také hodnota, hodnotová orientace? Podle mého názoru hodnoty jsou nedílnou součástí lidského kapitálu, i když je jim v ekonomickém výkladu i praxi věnovaná malá pozornost. Jsou dokonce jeho imanentní součástí a veškeré lidské jednání je konec konců i výsledkem jejich vlivu. Kameníček se ve své práci zabývá také procesy rozhodování v sociálním prostředí. Z pohledu jednotlivce rozlišuje žádoucí a nežádoucí sociální prostředí (Kameníček, 2003, 167) a řeší otázku závislosti k partnerovu bohatství. Nebudu se zde touto problematikou podrobně zabývat. Pouze kladu otázku v jakém vztahu k lidským hodnotám je závist. Ke které soustavě hodnot bychom tuto vlastnost přiřadili. Nebo, které hodnoty ze systému lidských hodnot tuto vlastnost korigují?

Pokud tedy mluvíme o vzniku, (či formování) lidského kapitálu, neměli bychom zapomínat na potřebu investic do hodnotových struktur lidí. Těto části lidského kapitálu však ekonomové nevěnují velkou pozornost. V ekonomii převažuje tendence přijímat hodnotové orientace a struktury lidí jako jistou samozřejmost, (možná jako určité prostředí), kterou lidé získávají víceméně zdarma v procesech socializace a společenského soužití, nebo případně jako paralelní produkt vzdělávání, výchovy a životního běhu společnosti.

Neoliberální systém vzdělávání klade rozhodující důraz na ekonomickou užitečnost získávaných poznatků. Soustřeďuje se na jedince jako na seberegulující autonomní individuuum. Učení chápe jako získávání kompetencí, které jsou užitečné pro uplatnění jednotlivce v systému výroby. Učení musí být užitečné a měřitelné ekonomicky a ekonomika je kritériální funkcí činností i sociálních vztahů – působí jako „permanentní ekonomický tribunál“. Těmto cílům musí být podřízena výuka, což znamená, že tzv. zaměstnanecké curriculum má být nahrazeno curriculum podnikatelským. Tj. předávané poznatky musí být užitečné pro ekonomický růst – proto se liší od tradičních akademických poznatků, tedy jen užitečné poznatky a to „jak věci dělat“, posun ke zručnost mají smysl. (Lakatoš)

Tento přístup je jednostranný výraz ekonomického redukcionismu a mimo jiné podle mého soudu vede k deformaci hodnotové vybavenosti lidí. Především je deformována sama soustava sociálně – ekonomických hodnot, ale ovlivněny jsou struktury celé hodnotové orientace.

Pozornost problematice lidského kapitálu se v posledních desetiletích soustředila na obsahu jeho kvality. Ukázalo se totiž, že měření lidského kapitálu jen na základě dosaženého stupně vzdělání případně délky absolvované školní docházky je dosti hrubé a nepřesné. Postupně se přistoupilo k zjišťování kompetencí, které jsou chápány jako konkretizace vzdělání v souladu s potřebami a využitelností znalostí a dovedností v praxi. Byly zavedeny testy zjišťující dovednosti v oblasti čtenářské, numerické a schopnost řešit problémy v IT prostředí.

Prvním takovým výzkumem u dospělých byl International Adult Literacy Survey (IALS) realizovaný v několika zemích v roce 1994 (OECD, 2010), k němuž se Česká republika připojila v roce 1997. Na něj z velké části navázal mnohem rozsáhlejší výzkum Programme for International Assessment.

Čtenářská gramotnost je chápána jako dovednost porozumět psanému textu a získávat z něj informace. Numerická gramotnost jako schopnost řešit úkoly vyžadující určité operace s číselnými nebo jinými matematickými prvky (geometrickými, prostorovými atd.). Dovednost řešit problémy v prostředí IT znamená schopnost používat v běžném životě základní počítačové aplikace (elektronická pošta, vyhledávače, kalkulátory,

programy na zpracování textu atd.). Popis a hodnocení metodologie viz příslušné studie, viz například P. Matějů, J. Večerník: POLITICKÁ EKONOMIE, 2, 2015.)

Přes nesporný posun poznání obsahu a kvality lidského kapitálu cestou těchto testů je nutno konstatovat, že se tím **neřeší problém místa hodnot v rámci lidského kapitálu**. Měření kvality lidského kapitálu jen cestou uvedených tří testů nevystihuje celou složitost jeho obsahu, i možností jeho využití. Odhlédneme-li na okamžik od ekonomické optiky, jeví se obsah lidského kapitálu širší, obsahuje například i sociální a kulturní dimenzi. Ty spolu s dalšími dimenzemi, mohou hrát v lidském jednání významnou a často hrají i rozhodující roli. Ostatně například praxe personální politiky podniků s těmito dimenzemi lidí pracuje. Bylo by patrně i užitečné pokusit se změřit tyto dimenze lidského kapitálu pomocí podobných testů měřících kompetence.

Vraťme se k předpokladu, že **lidské hodnoty jsou jako imanentní součástí lidské identity rovněž součástí, nebo alespoň komplement lidského kapitálu**. Jde o to, jaké hodnoty zde působí a jakou hrají roli. Jde také o to jaká je autonomie jednotlivých hodnot a jaká jejich vzájemná souvislost. Nakolik **tvoří nějakou formu základní identifikační strukturu lidí a strukturu hodnot a jak jsou tyto struktury ovlivňovány apod.**

Téma hodnot není tématem ekonomickým. Patří ve společenských vědách k nejnáročnějším a také nejčastěji diskutovaným. Pojem hodnota je používán v mnoha významech od etiky přes oblast technických věd, zdraví, umění až po hodnotový marketing. **Je to dáno tím, že hodnoty jsou součástí hodnocení, které je imanentní součástí myšlení a všech lidských činností, stavů a situací, v nichž se člověk (normální) nalézá. Je pochopitelné, že každé hodnocení je vždy subjektivní.** K hodnocení věcí a situací kolem nás přistupujeme často velmi intuitivně, na hodnocení jsme různým způsobem připraveni a vybaveni určitou zkušeností, znalostmi, máme možnost srovnávat a vytvářet pořadí významů hodnocených věcí či záležitostí atd.

Podle českého filozofa L. Tondla, nejsou hodnoty samotné konkrétní věci, děje, situace, ale *abstraktní entity nebo artefakty intelektuální povahy*, které vznikají z hodnotících postojů a jsou vyjádřeny v podobě hodnotících artefaktů. „*Konstatujeme-li, že hodnoty, resp. s hodnotami spojená kritéria nebo preference, jsou intelektuální artefakty siu generis, pak to ovšem neznamená, že tyto artefakty lze vytvářet libovolně, kdekoliv a kýmkoliv, že zde neexistují důvody nebo východiska geneze těchto abstraktních entit.*“. To znamená, že proces vzniku hodnot ve společnosti (případně jejich revize) probíhal (a nadále probíhá) na základě permanentního vyhodnocování praktického jednání a fungování hodnot a celých hodnotových struktur v rámci každodenních životních procesů lidí a celé společnosti. Samozřejmě procesy vytváření hodnotových struktur jednotlivců probíhají v souladu s životními cykly, začínají socializací a pokračují následným působením mnoha faktorů a okolností každodenní praxe. **Hodnoty jednotlivce i celku jsou průběžně ověřovány na základě hodnocení jejich užitečnosti a platnosti.**

Je užitečné komplexní hodnotový svět lidské společnosti rozčlenit podle oblastí aktivit jejich působení. L. Tondl mluví o **soustavách hodnot podle jejich cílové orientace a jejich místa v hodnotících a rozhodovacích procedurách. Rozlišuje epistemické (poznávací, kognitivní), etické (mravní v nejširším slova smyslu), estetické, technologické, resp. technicko-ekonomické, zdravotní a ekologické soustavy hodnot**. Nejde jistě o úplný výčet možných hodnotových soustav, spíše tento přehled ukazuje, jak všudypřítomná je problematika hodnot a hodnocení. V. Bělohorský například diskutuje o středoevropských a západních hodnotách v politice. V každém případě je potřebné doplnit tyto soustavy o soustavu *sociálních hodnot*, která je samozřejmě sama o sobě ještě dosti široká (zahrnuje také například soustavu hodnot spojenou s lidskými právy, hodnoty trhu, hodnoty rodinného života apod.).

Toto vymezení je sice užitečné, poskytuje jistý přehled a jistotu pohledu na to co jsou to hodnoty, nicméně je poněkud akademické. Postrádá to co je právě ve vztahu k teorii a praxi lidského kapitálu důležité, totiž odpověď na otázku: *jakou (a které) roli mají hodnoty v aktivizaci lidského kapitálu a jeho přeměnu z předpokladu (potenciálu) v nástroj uspokojování lidských potřeb a zájmů*. Jednání, jak je zřejmé, není pouhým procesem uspokojování potřeb, které jsou nesporně základními motivy lidské aktivity. **Součástí celého procesu jednání (i jednotlivých činů) je také proces hodnocení a rozhodování, který většinou jednání předchází, v němž hodnoty hrají významnou roli. Otázkou tedy je jak probíhá vlastní hodnotící proces a které hodnoty a jakou váhou do tohoto procesu vstupují**

Blíže k pochopení role hodnot v rozhodování a jednání lidí mají koncepcce, které se soustřeďují na **hodnoty jako na motivační zdroje tohoto jednání a na jejich životní postoje**. Nebo, které vstupují do lidského hodnocení, rozhodování a chování. Tímto směrem se v druhé polovině minulého století vydalo několik badatelů. Mezi tyto badatele patří hlavně M. Rokeach, R. Inglehart, G. Hofstede a S. H. Schwartz.

Na základě využití empirického výzkumu, zkoumali takové záležitosti jako je vliv hodnot na jednání lidí, řešili otázku povahy hodnotové struktury a jejich mezikulturních rozdílů. Kládli si i otázku zda existuje nějaká univerzální hodnotová struktura platná pro všechny lidi.

Podle B. Řehákové tyto koncepcce vycházejí ze tří univerzálních předpokladů lidské existence. Tj. z potřeb jednotlivce jako biologického organismu, z nezbytnosti sociální interakce, z nutnosti přežít a zabezpečit zájem skupiny.

Hodnoty představují dynamickou složku lidského jednání, ve srovnání s lidským kapitálem se v jednání lidí projevují zřejmě jako aktivní, a rozhodující složka. Lidský kapitál v podobě vzdělání je ve srovnání s tím

jakýmsi klidovým předpokladem, potenciálem, který vytváří východisko (základ), který musí být teprve aktivován. V souladu s koncepcí S. H. Schwartze lze shrnout toto pojetí hodnot do následujících bodů:

- hodnoty musí fungovat jako představy silně normativního charakteru (jsou-li aktivovány, vyvolávají pozitivní nebo negativní efekty);
- hodnoty mají vazbu na žádoucí (preferované) cíle a motivují jedince k jejich dosažení
- hodnoty jsou nezávislé na specifických situacích, čímž se odlišují od postojů;
- hodnoty slouží jako standardy nebo kritéria, která jedinci aplikují na hodnocení jiných lidí, politik, událostí, atd.;
- hodnoty jsou seřazeny podle jejich důležitosti, tj. vytváří uspořádaný systém priorit charakterizujících jedince či skupiny, čímž se liší od norem a postojů;
- jsou-li hodnoty v určitém významovém kontextu aktivovány, určují.

Současně se pokouším srovnat tyto dimenze vymezující povahu lidských hodnot s lidským kapitálem.

Uvedené potvrzuje, že Schwartzova koncepce chápe hodnoty jako motivační základ postojů a jednání lidí. Způsob zjišťování hodnotové orientace podle Schwartzovy metody je založen na hodnocení výroků vztahujících se k třetí osobě. Například je používán výrok: *Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.* Zkoumaný respondent pak má odpovědět nakolik on sám je osobě s touto vlastností podoben a vyjádří to na stupnici, že se mu osoba s touto vlastností podobá zcela, z části, či se nepochobá. Podobných výroků, které jsou ověřeny sadou výzkumů v různých prostředích, obsahuje příslušný test v současné době 21.

Na základě obsahu těchto výroků je možné stanovit hodnotové typy (viz tabulka):

Tabulka 1 Definice hodnotových typů a jejich hlavních motivačních cílů

UNIVERZALIS MUS (universalism)	porozumění, ocenění života, tolerance a ochrana životního prostředí a lidského blahobytu
BENEVOLENCE (benevolence)	ochrana a podpora prosperity těch, s nimiž jsme v každodenním kontaktu
KONFORMISM US (conformity)	sebekázeň v jednání a zálibách, poslušnost, zdvořilost a vyhýbání se překračování norem a společenských očekáváníí
TRADICE (tradition)	respekt, věrnost, loajalita, přijetí zvyků a ideálů dané kultury a náboženství
BEZPEČNOST (security)	touha po bezpečí, harmonických vztazích a stabilitě ve společnosti
MOC (power)	cílem je získání sociálního statusu a prestiže, kontrola nad lidmi a zdroji, dominantní pozice
ÚSPĚCH (achievement)	osobní úspěch, kompetentní vystupování, společensky oceňované schopnosti
POŽITKÁŘSTVÍ (hedonism)	hédonistické hledání potěšení, rozkoše a smyslového uspokojení
STIMULACE (stimulation)	touha po vzrušení, novinkách a životních výzvách
SAMOSTATNO ST (self-direction)	nezávislé myšlení a jednání, svoboda v rozhodování, kreativita, zvědavost, potřeba autonomie

Zdroj: volně dle Sagiv, Schwartz 1995.

Výsledky výzkumů ukazují, že všechny tyto hodnotové typy jsou ve zkoumané populaci přítomny, ale v rozdílné konstelaci v závislosti na stavu společnosti, sociální struktuře apod. Všechny jsou tedy možné, respektive všechny jsou u každého člověka přítomné ale v rozdílné míře. Pro větší přehlednost, například pro potřebu charakterizovat hodnotovou orientaci určité pospolitosti, národa apod. jsou tyto hodnotové typy shrnuty do čtyř *hodnotových dimenzí*.

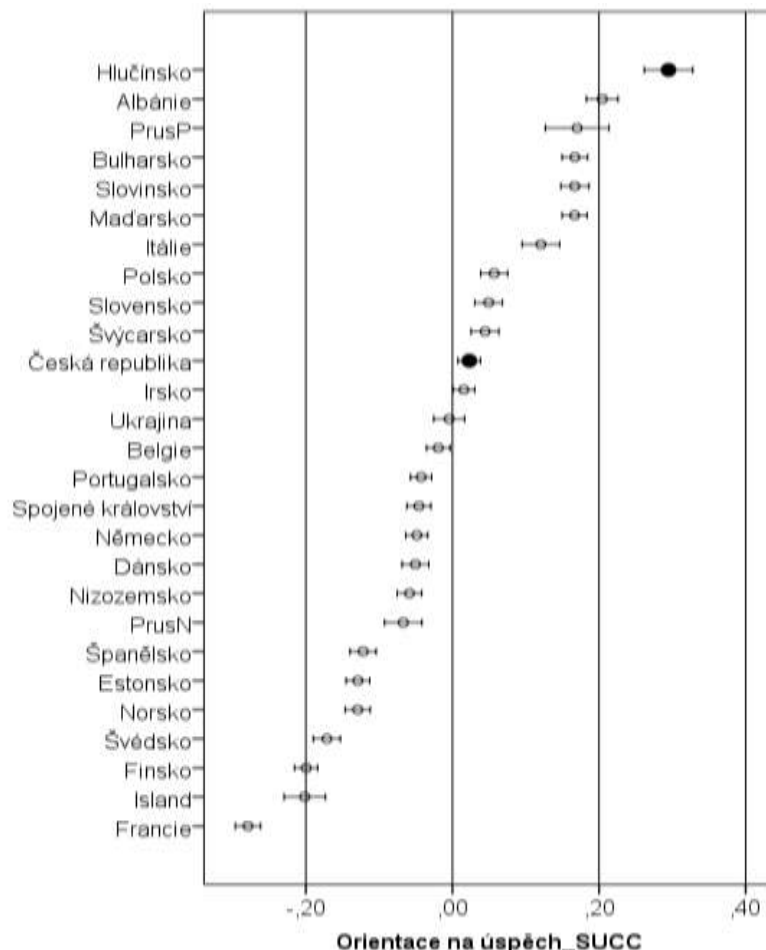
Tabulka 2 Hodnotové dimenze.

- hodnoty orientované na druhé (TRANS) se posilují s rostoucím věkem, vzděláním i religiozitou a ženy jsou v tomto ohledu na tom lépe než muži;
- sklony ke konzervatismu (CONS) jsou významně asociovány s věkem i religiozitou, se vzděláním naopak slábnou, u žen jsou silnější než u mužů;

- otevřenost změně (OPNS) logicky klesá s věkem, stoupá se vzděláním a překvapivě mírně stoupá s religiozitou, muži jsou v tomto ohledu na tom lépe než ženy;
- orientace na úspěch (SUCC) je podle očekávání silnější u mužů než u žen, posiluje se s rostoucím vzděláním, s věkem naopak slábne; zajímavé je, že čistý vliv religiozity není negativní, ale mírně pozitivní.

Pro zajímavost uvádím jen výsledek hodnotové dimenze *orientaci na úspěch* z mezinárodního zkoumání. Pro podrobnější informace o dalších dimenzích odkazují na práci (Zich, Anýžová a kol. 2016)

Graf 1: Průměry hodnotové dimenze orientace na úspěch (SUCC) a jejich 95 % intervaly spolehlivosti – mezinárodní srovnání

Zdroj dat: ESS (2012) a český výzkum Hlučinska a České republiky (2014), vážená data.

Poznámka: Čím vyšší průměr, tím větší příklon k dané hodnotové orientaci. S ohledem na nedostatečnou úroveň skalární ekvivalence faktorů hodnotových dimenzí mezi evropskými zeměmi prezentujeme jejich průměry především pro ilustrativní účely.

Spojováním jednotlivých výroků do obecných kategorií se ale do určité míry ztrácí možnost posoudit souvislost hodnotových typů, či dokonce hodnotících výroků s konceptem lidského kapitálu. Znovu tak stojíme před otázkou, jak souvisí tato hodnotová typologie s lidským kapitálem. Vycházíme z předpokladu, že tato souvislost v důsledku skutečnosti, že hodnoty, stejně jako lidský kapitál jsou imanentní součástí každého (normálního) individua, existuje. Nesporně platí, že spolu s dalšími strukturami spoluvytvářejí jeho lidskou identitu. **Nejdůležitějším komplementem lidského kapitálu jsou zřejmě ty hodnotové orientace (hodnotové typy), které jsou spojeny s jeho uplatněním a s výkonem měřitelným některým z ekonomických nástrojů (například ziskem).** Mezi takové hodnotové typy, (predestinující chování, posilující ekonomický profit) bychom z výše uvedených pracovně mohli zařadit „samostatnost“, „univerzalismus“, „stimulaci“ a „úspěch“, případně „požitkářství“, (které může fungovat jako podnět jednání). S ohledem na nezbytnost jisté stručnosti tohoto textu se zaměřím na hodnotový typ „úspěch“, který je v empirickém výzkumu saturován výroky zjišťujícími význam možností prezentace vlastních schopností, oceňování úspěchů lidmi, bohatství a respekt. Z následující tabulky můžeme posoudit rozdíl mezi výsledky za soubor ČR a Hlučinska.

Tabulka č. 3 Výroky hodnotového typu „orientace na úspěch“- podíl odpovědí „osoba je mi velmi podobná“.

	Výroky	Česko	Hlučínsko
Orientace na úspěch/ SUCC	Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.	7,7 %	28,3 %
	Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.	10,5 %	32,1 %
	Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.	6,9 %	18,3 %
	Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.	12,8 %	30,0 %

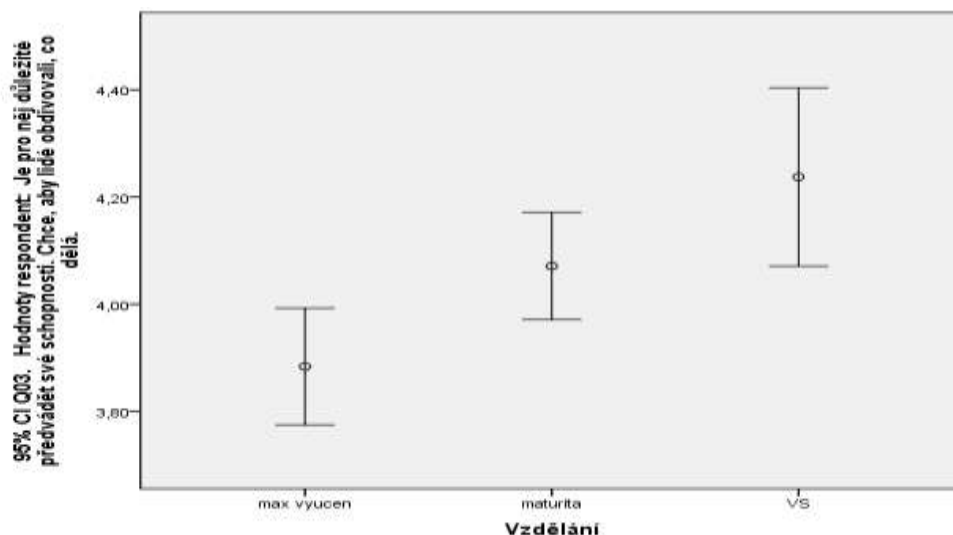
Poznámka: jde o dopověď na otázky z dotazníku: Nyní Vám stručně popíši určité lidi. Vyslechněte si prosím každý popis a řekněte mi, jak je Vám daná osoba podobná či nepodobná. Při odpovědích použijte škálu (1-6): je mi velmi podobná (1) až, vůbec mi není podobná (6).

V dalším si všimneme hodnocení uvedených tvrzení, které identifikují hodnotovou orientaci na úspěch podle vzdělání respondentů. Lze hypoteticky předpokládat, že čím vyšší lidský kapitál (vzdělání), tím silnější orientace na úspěch.

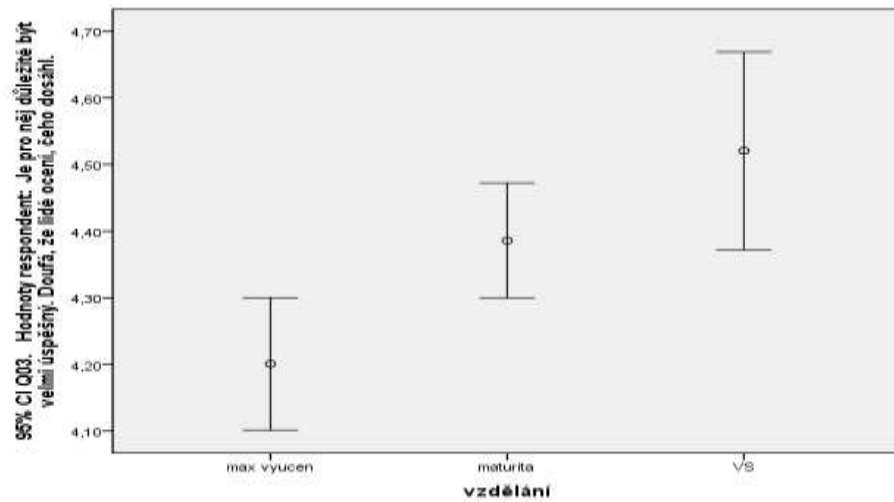
Tabulka č. 4 Složení respondentů podle typů vzdělání

Stupeň vzdělání	Absolutně	%
max vyučen	905	56,4
maturita	518	32,3
vysoká škola	182	11,3
Celkem	1605	100,0

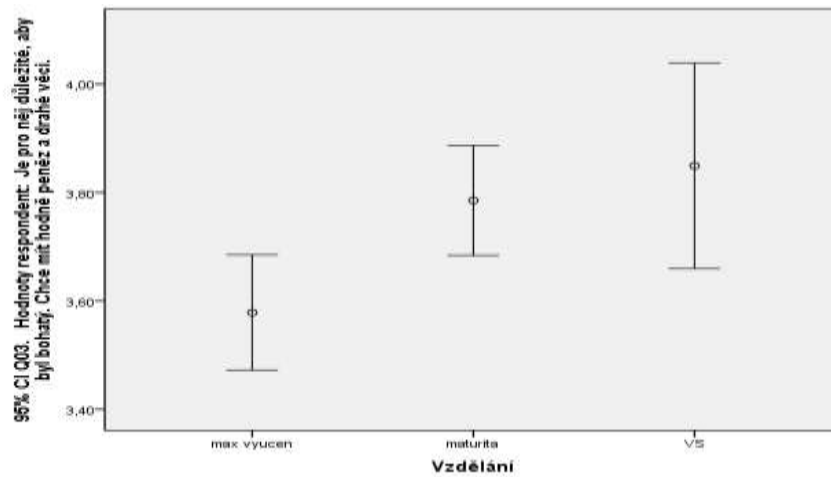
Graf č. 2 Výrok „Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.“ Podle stupně vzdělání

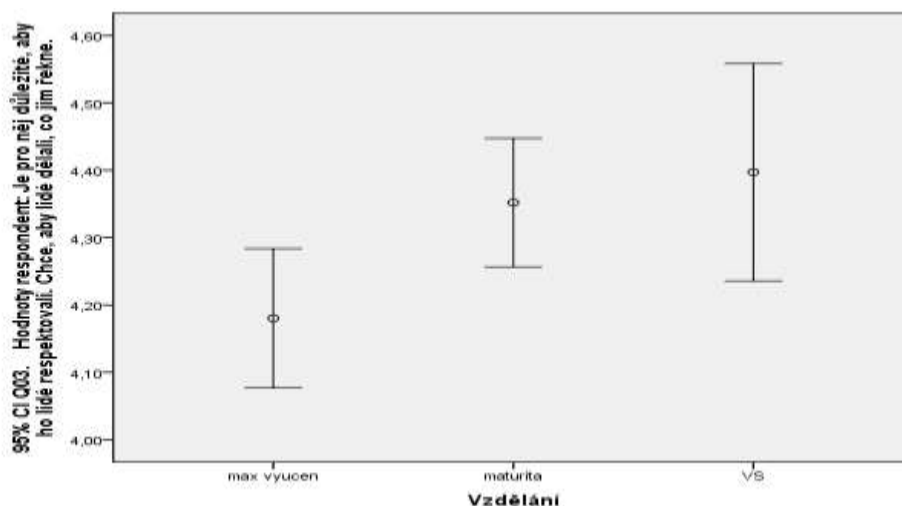
Graf č. 3 Výrok: Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl. Podle vzdělání.

Graf č. 4 Výrok: Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci. Podle vzdělání

Graf č. 6 Výrok: Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne. Podle vzdělání

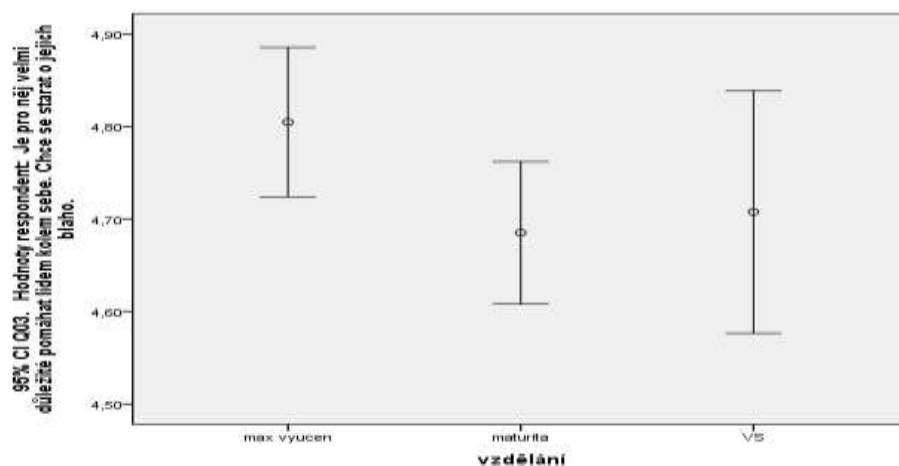

Ve všech uvedených případech se tedy prokazuje souvislost hodnocení těchto výroků se vzděláním. Čím vyšší vzdělání tím vyšší průměr typové odpovědi „člověk s touto vlastností se mi podobá“, tím je pro tuto skupinu posuzovaná vlastnost důležitější. Také posouzení rozdělení četností pomocí testu Chí kvadrát vykazuje ve všech případech statistickou významnost na úrovni $p \leq 0,001$

Pokud zjednodušíme obsah posuzovaných výroků, pak je možné konstatovat, že první dva posuzované výroky (charakteristiky třetí osoby) vyjadřují potřebu prestiže a uznání. Další výrok vyjadřuje význam bohatství a konečně třetí pak vyjadřuje potřebu respektu.

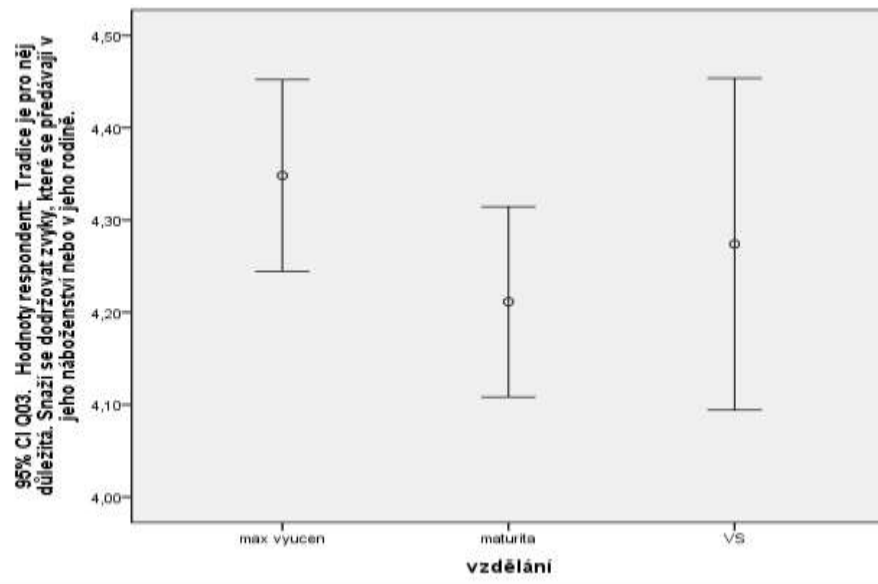
Vliv vzdělání jako podstaty lidského kapitálu však neprokazuje u všech hodnotových dimenzí a typů a tedy i jednotlivých výroků (viz výše) korelaci, že s vyšším vzděláním roste i volba hodnoty, kterou výrok vyjadřuje. Uvádím jen několik příkladů.

Graf č. 6 Výrok: Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho. Podle vzdělání

Z následujícího grafu je zřejmé, že hodnoty jako altruismus či empatie (které uvedený výrok obsahuje) již neprokazují souvislost s úrovní vzdělání ve smyslu, čím vyšší vzdělání tím vyšší respektování těchto hodnot. Výše hodnotí svoji podobu s touto vlastností spíše lidé s nižším vzděláním bez maturity. Podobně je to u výroku, který identifikuje konzervatismus.

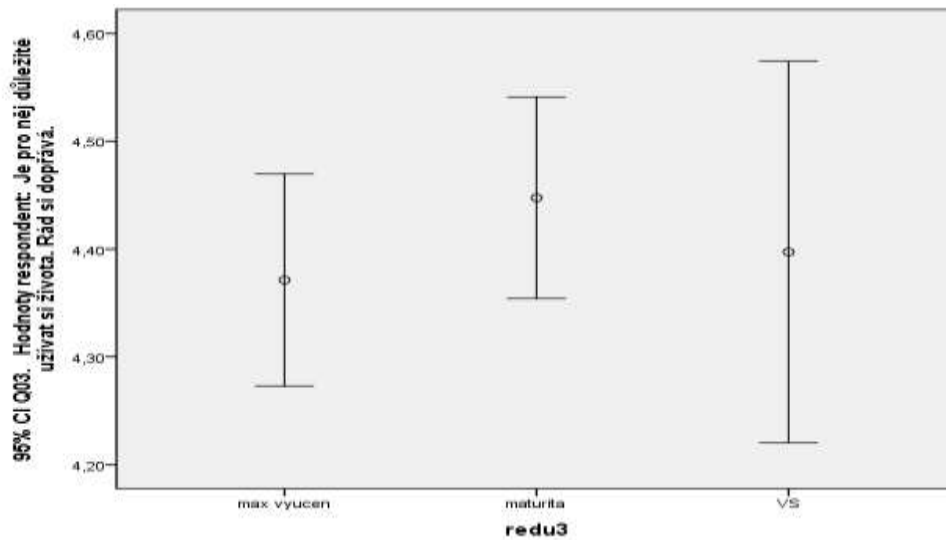
Graf č. 7 Výrok: Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině. Podle vzdělání

Poněkud jiné rozložení konstatujeme u výroky, jehož obsahem je hédonismus.

Graf č. 8 Výrok: Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává.
Podle vzdělání

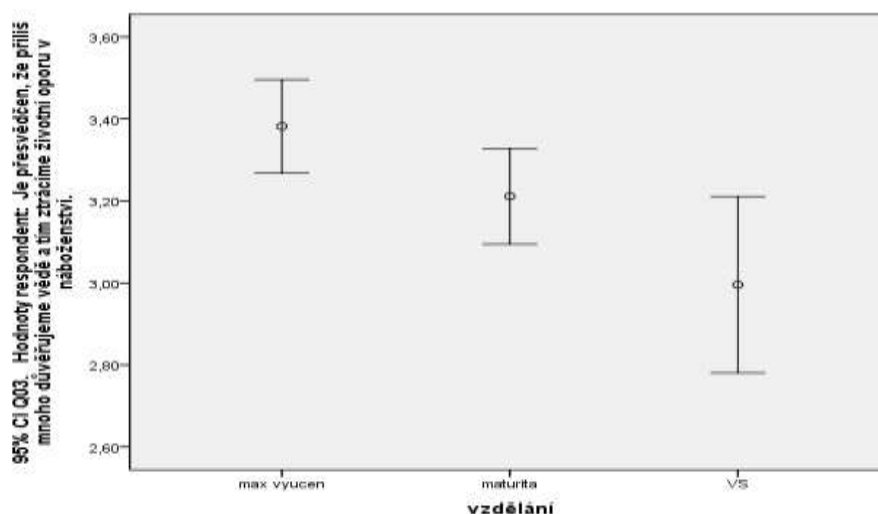
Hédonismus

Pokud jde o náboženství jako hodnotu, pak ve srovnání s vědou vykazuje opačnou souvislost se vzděláním. Čím vyšší vzdělání tím silnější nesouhlas s výrokem že věda způsobuje ztrátu životní opory v náboženství.

G

raf č. 9: Věda a náboženství

Shrnutí a závěrečná úvaha

Co z uvedených zjištění můžeme vztáhnout na náš diskutovaný problém o vztahu lidského kapitálu a lidských hodnot?

1. Není překvapivé, že u osob s vyšším vzděláním (vyšším lidským kapitálem) převažuje orientace na úspěch. Nicméně neplatí to zřejmě zcela u všech ostatních typů hodnotové orientace.

2. Hodnoty jsou tedy imanentní součástí lidského kapitálu, ekonomie by proto při studiu lidského kapitálu měla lidským hodnotám věnovat větší pozornost. Podle mého soudu by to bylo zejména užitečné v souvislosti s úvahami o 4. průmyslové revoluci. To co má přinést bude nesporně předmětem mnoha hodnotících procesů, včetně těch, které probíhají v každodennosti lidského života.

3. Je možné prokázat, že hodnoty jsou rovněž použitelné jako kapitál. Hodnoty jsou fakticky také kapitál. Můžeme k nim přistupovat buď tak, že je budeme studovat a chápat jako samostatnou část, či strukturu lidské existence, nebo jako imanentní (neoddělitelnou) součást lidského kapitálu.

4. Hodnoty v každodenním životě jsou nástrojem hodnocení, plní regulativní funkci při rozhodování. (Je to šance „poslední změny“. „A přeče se točí“)

Cílem této úvahy bylo ukázat na souvislosti mezi lidským kapitálem a lidskými hodnotami. Tato úvaha vychází z přesvědčení, že **pro pochopení tohoto vztahu je důležité chápat člověka jako „komplexitu“ pro niž představuje lidský kapitál i lidské hodnoty jen dvě z mnoha dalších dimenzí.** Metodologicky jde tedy o redukci komplexity. **Podle hlediska pohledu může člověk, jak uvádí L. Prudký podle Smékala, „redukován“ na člověka teoretického, estetického, ekonomického, sociálního mocenského náboženského. Údajně záleží na tom, která ze šesti základních lidských hodnot je brána jako rozhodující.** Jde o pravdu, krásu, užitek, lásku k lidem, moc, Boha (L. Prudký a kol. 2009, 28).

K tomu je třeba dodat, že každá z těchto hodnot je předmětem zájmu jiné vědecké koncepce, jiné vědy, je interpretována rozdílnými pojmy, všimá si jiných souvislostí, nebo stejné hodnotí jinak atd. Tím vzniká dosti nepřehledný obraz nejen člověka, ale i celé společnosti. Vznikají spory, který výklad je ten správný, nejdůležitější, nejpotřebnější. V praktické každodenní skutečnosti to pak končí například v diskusích o tom jak sestavit studijní plán, co má být předmětem studia a co je naopak hodno zapomenutí. Tím se vracím k tomu, co již bylo řečeno výše, že v současné době je oním rozhodujícím kritériem ekonomický pohled. Učit, studovat se má jen to co je ekonomicky užitečné.

Literatura

B. Řeháková: Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartz, Sociologický časopis 2006, č. 1,

František Zich, Petra Anžžová a kol. Konfrontace hodnot v pozdní modernitě: Česko a Hlučinsko v evropském kontextu, SLON 2016

Rokeach, M. 1973. *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.

Rokeach, M. 1976. „The Nature of Human Values and Value Systems.“ in E. P. Hollander, R. G. Hunt (eds.). *Current Perspectives in Social Psychology*. New York: Oxford University Press.

Schwartz, S. H. 2012. „An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values.“ *Online Readings in Psychology and Culture* 2 (1), <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>.

2. Hodnotové orientace a ekonomie produktivní spotřeby

Radim Valenčík

Do popředí se dostala otázka: **Je nutné ekonomický pohled na lidský kapitál doplnit o exogenní sociologický pohled na lidské hodnoty, nebo dobrá ekonomická teorie v sobě obsahu dostatečná endogenní teoretická východiska pro adekvátní pojetí hodnotových orientací, v jejichž konkretizaci jí napomáhá i sociologie?**

Z hlediska ekonomie produktivní spotřeby platí druhé: Dobrá ekonomie chápe **problém hodnotových orientací jako problém plného využití investičních příležitostí spojených s rozvojem, uchováním a uplatňováním lidských schopností** (zde se ekonomický i etický pohled vzájemně podporují, nerozcházejí se). Ekonomickou podmínkou toho je vytvoření rovných příležitostí (jako jeden ze základních atributů ekonomického systému), přitom:

- **Dominantní individuální** hodnotovou orientací, od které se odvíjejí všechny ostatní, je snaha o **plné využití vlastních investičních příležitostí spojených s rozvojem, uchováním a uplatňováním lidských schopností**.

- **Dominantní společenskou** hodnotovou orientací člověka je jeho snaha o to, aby **ekonomický systém co nejvíce vytvářel rovnost příležitostí pro rozvoj, uchováním a uplatňování schopností všech ostatních lidí (každého jednotlivce), tj. aby v něm byla minimalizována role bariér či diskriminací pro rozvoj, uchováním a uplatňování lidských schopností**.

Empirický materiál prezentovaný v předcházející subkapitole ukazuje mimořádně významnou roli působení na hodnotové orientace lidí, a to i v souladu s **přirozenými vývojovými tendencemi, které v sobě spojují etický i ekonomický rozměr**. Plné využívání investičních příležitostí spojených s rozvojem uchováním a uplatněním schopností každého člověka je jak naplněním základního etického požadavku, tak současně i zabezpečením maximální efektivity ekonomického systému. **Proto každý komplexní přístup k řešení společenských problémů musí být vztažen až k této rovině obecného řešení**. Bez toho uvízne ve spleti dílčích problémů a ztratí orientaci.